

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

HALMAJUGRA

Panoráma fotó Halmajugráról

Megrendelő: Halmajugra Községi Önkormányzat

Készítette: Gutay Mónika

Dobó István Vármúzeum

Régészeti Osztály

2018

Tartalom

I. Jogszabályi környezet	3
2001. évi LXIV. a kulturális örökség védelméről szóló törvény 85/A. §-ban meghatározott örökségvédelmi hatástanulmány	3
68/2018. (IV.9.) Korm. rendelet a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról	3
II. Alapfogalmak	8
III. Az Örökségvédelmi hatástanulmány tárgya és elkészítésének célja	9
Előzmények	9
A megbízás tárgya	9
A helyszín	10
IV. Régészeti értékvizsgálat	10
Ismert (már nyilvántartott) régészeti lelőhelyek adatgyűjtése	10
Összezés	21
V. A változtatási szándékok ismertetése	22
VI. Hatáselvezés	22
VII. Költségkalkuláció	23
VIII. A javasolt eljárási rend	23
IX. Össze foglálás	24
X. Nyilatkozat	24
Felhasznált Irodalom	25
Mellékletek	27

I. JOGSZABÁLYI KÖRNYEZET

Az örökségvédelmi hatástanulmány elkészítését és a hozzá kapcsolódó feladatellátást szabályozó fontosabb törvények és rendeletek.

2001. évi LXIV. a kulturális örökség védelméről szóló törvény 85/A. §-ban meghatározott örökségvédelmi hatástanulmány

85/A. § (1) Örökségvédelmi hatástanulmányt kell készíteni a település településfejlesztési koncepciójának kidolgozása során. Ha a településfejlesztési koncepció készítésekor nem készült, vagy a rendezés alá vont területre nincs örökségvédelmi hatástanulmány, vagy van, de az tíz évnél régebbi, akkor azt a rendezés alá vont területre el kell készíteni. Nem kell örökségvédelmi hatástanulmányt készíteni, ha az Étv. 8. § (2) bekezdése szerinti véleményezési eljárásban az illetékes államigazgatási szerv véleménye szerint a rendezés alá vont terület örökségvédelmi szempontból nem érintett.

(2) Az örökségvédelmi hatástanulmányban megfogalmazott értékvédelmi terv szerint kell meghatározni az örökségvédelemmel érintett területekre vonatkozó településfejlesztési és településrendezési eszközöket.

(3) A hatóság örökségvédelmi hatástanulmány készítését írhatja elő jogszabályban meghatározott esetekben.

68/2018. (IV.9.) Korm. rendelet a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról

83. § (1) Az örökségvédelmi hatástanulmányt

a) a Köt. 85/A. §-ában meghatározott esetekben a településfejlesztési koncepció vagy a településrendezési eszköz megalapozó vizsgálata keretében, települési örökségvédelmi hatástanulmányként (a továbbiakban: települési örökségvédelmi hatástanulmány) a 14. melléklet szerinti tartalommal a (2) bekezdés a)-c) pontja alapján,

b) a 87. § (4) bekezdésében meghatározott esetekben az engedély iránti kérelmet benyújtónak döntéselőkészítő örökségvédelmi hatástanulmányként a 15. melléklet szerinti tartalommal a (2) bekezdés d) pontja alapján kell elkészíttetni.

(2) Az örökségvédelmi hatástanulmány kidolgozása során

- a) a településfejlesztési koncepcióhoz a 14. melléklet 1. pont 1.1. és 1.3. alpontja szerinti tartalmat teljes körűen,
- b) a helyi építési szabályzat kidolgozásához - ha az nem áll rendelkezésre -, a 14. melléklet 1. pont 1.1-1.3. alpontjában meghatározott vizsgálatot, továbbá 1. pont 1.4. alpontjában meghatározott értékleltárt, valamint 2. pontja szerinti hatáselemzést a településrendezési eszköz meghatározásához szükséges részletettséggel;
- c) településképi rendelet helyi védelmi előírásainak meghatározásához a 14. melléklet 1. pont 1.4. alpontjában meghatározott értékleltárt teljes körűen;
- d) az 53. § (3) bekezdésben és a 87. § (4) bekezdés b) és c) pontjában meghatározott esetekben
- da) régészeti örökség felmérése esetén a 15. melléklet 1-3. pontja alatti vizsgálatokat és elemzéseket.
- db) műemléki érték felmérése esetén a 15. melléklet 1-3. pontja alatti vizsgálatokat és elemzéseket, továbbá a 15. melléklet 4. pontjában meghatározott értékleltárt és a 15. melléklet 5. pontjában meghatározott értékvédelmi tervet teljes körűen a tervezés alá vont terület és a tervezett rendezési cél által megkövetelt mértékben kell elkészíteni.
- (3) Az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti szakterületi munkarésze a 14. és 15. mellékletben meghatározott tartalmi elemek közül a régészeti örökség tárgykörével foglalkozó tartalmi elemek összessége.
- (4) Az örökségvédelmi hatástanulmány műemléki szakterületi munkarésze a 14. és 15. mellékletben meghatározott tartalmi elemek közül a műemlékvédelem tárgykörével foglalkozó tartalmi elemek összessége.
84. § (1) A települési örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséről a településfejlesztési koncepció vagy a településrendezési eszköz és a településképi rendelet készítője köteles gondoskodni.
- (2) Az örökségvédelmi hatástanulmány elkészítésére jogosult
- a) az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti szakterületi munkarésze vonatkozásában a régészeti örökséggel és a műemléki értékkel kapcsolatos szakértői tevékenységről szóló kormányrendelet szerinti régészeti területen szakértői tevékenység végzésére jogosult szakértő,
- b) a helyi építési szabályzat kidolgozása során, a gyűjtőterületén érintett régészeti gyűjtőkörrel rendelkező múzeum, amely az újonnan beépítésre szánt területnek kijelölt terület terepbejárását térítésmentesen, 60 feljárásra alkalmas nap alatt végzi el,

c) az örökségvédelmi hatástanulmány műemléki szakterületi munkarésze vonatkozásában - kivéve a (3) bekezdésben foglaltakat - a régészeti örökséggel és a műemléki értékkel kapcsolatos szakértői tevékenységről szóló kormányrendelet szerint műemléki terület műemléki érték dokumentálása szakterületen szakértői tevékenység végzésére jogosult szakértő vagy az, aki a hatástanulmány alapján szolgáló tervfajta elkészítésére egyébként jogosultsággal bír.

(3) A településképi rendelet alátámasztásául szolgáló települési értékleltárt az önkormányzati főépítész is elkészítheti.

14. melléklet a 68/2018. (IV.9.) Korm. rendelethez

A települési örökségvédelmi hatástanulmány tartalma

A települési örökségvédelmi hatástanulmány szöveges dokumentum, azonosításra alkalmas térképi ábrázolással, fotókkal és egyéb adatokkal, amely legalább az alábbiakat tartalmazza:

1. Örökségvédelmi vizsgálat:

1.1. A település történeti leírása (a történeti település- és tájszerkezet alakulása, a történeti településmag),

1.2. A település régészeti örökségének felmérése újonnan beépítésre szánt területnek kijelölt terület esetén terepbejárással,

1.3. A védett műemléki értékek települési értékleltára, amely értékkataszterben tartalmazza:

1.3.1. a világörökségi, és a világörökségi várományos helyszínek és területeket,

1.3.2. az országos építészeti örökség elemeit,

1.3.3. a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyeket és a nyilvánított régészeti lelőhelyeket.

1.4. A helyi építészeti örökség települési értékleltára, amely értékkataszterben az önkormányzati főépítész által meghatározottak szerint tartalmazza a helyi építészeti örökség országos vagy helyi védelemre méltó elemeit:

1.4.1. településszerkezetet,

1.4.2. telekstruktúrát és az utcavonal-vezetést,

1.4.3. utcaképet vagy utcakép részletet,

1.4.4. egyéb településkarakter elemeket,

1.4.5. építményrészletet vagy az alkalmazott anyaghasználatot, tömegformálást, homlokzati kialakítást,

1.4.6. táj- és kertépítészeti alkotást, egyedi tájértéket, növényzetet,

1.4.7. szobrot, képzőművészeti alkotást, utcabútort.

2. A rendezés során tervezett változások hatáselmezése:

2.1. A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése.

2.2. A 2.1. pontban szereplő változások hatásai:

2.2.1. a régészeti örökségre,

2.2.2. a történelmi településre, település- és tájszerkezetre,

2.2.3. a települési értékleltárban szereplő műemléki értékekre.

3. Az értékvédelmi terv tartalmazza:

3.1. az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények, valamint

3.2. az önkormányzati feladatok meghatározását.

15. *melléklet a 68/2018. (IV.9.) Korm. rendelethez*

A döntéshozókészítő örökségvédelmi hatástanulmány és az értékvédelmi terv részletes tartalma

1. Vizsgálat: szöveg, térképi ábrázolás, fotók azonosításra alkalmas adatokkal és formában:

1.1. történelmi leírás és a változással érintett területen

1.1.1. régészeti örökség felmérése esetén terepbejárás,

1.1.2. műemléki értékek felmérése, települési értékleltár felvétele szemrevételezéssel,

1.2. természet, táj, tájhasználati és településszerkezeti összefüggések,

1.3. településkép és utcaképek,

1.4. településszerkezet és területhasználat,

1.5. településkarakter: telekszerkezet és telekhasználat, beépítési mód és épülettípusok,

1.6. védettségek felsorolása (régészeti, műemléki, világörökségi érintettség),

1.7. az örökségi értékek elemzése,

1.8. területhasználat és területi állapot a kulturális örökség összefüggérendszerében.

2. Változtatási szándékok: a tér- és időbeli folyamatok szöveges és összehasonlító térképi vagy grafikus megjelenítése:
  - 2.1. településhálózati és tájhasználati változás,
  - 2.2. településszerkezeti, területhasználati és beépítettségi változás,
  - 2.3. infrastrukturális változás,
  - 2.4. műemléki értékek felmérése esetén a középtávon tervezett, a települési értékleltárban szerepeltetett létesítmények megjelenését érintő beavatkozások megnevezése és rövid ismertetése.
3. Hatáselemzés szöveges és ábrázolt formában a különböző hatásterületek kijelölésével:
  - 3.1. történeti településszerkezetet érintő következmények,
  - 3.2. természeti, táji hatások,
  - 3.3. a vizsgált érték feltárulásának változásai,
  - 3.4. régészeti emlékek, műemléki értékek feltárárságának, megmaradásának, elfedésének, bemutatárságának vagy pusztulásának lehetőségei,
  - 3.5. műemlékek megújulásának és fenntarthatárságának gazdasági lehetőségei,
  - 3.6. környezeti terhelések és az épített örökség műszaki állapotának összefüggései,
  - 3.7. folyamatok iránya, visszafordíthatársága,
  - 3.8. kárenyhítés lehetősége, költsége, illetve ellentételezésének lehetőségei.
4. A műemléki értékek tekintetében települési értékleltár tartalmazza:
  - 4.1. az építészeti örökség országos védelemre méltó létesítményeinek azonosító adatait (megnevezés, cím, helyrajzi szám, jellemző fénykép),
  - 4.2. a közterület felé eső homlokzatok, nézetek megőrzendő, az építészeti kialakítás karaktere szempontjából jelentős értékeit,
  - 4.3. a létesítmények további - szemrevételezéssel megállapítható - értékeit.
5. Az értékvédelmi terv tartalmazza:
  - 5.1. az értékek meghatározását és tudományosan megalapozott rangsorolását,
  - 5.2. az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontokat és követelményeket,
  - 5.3. az értékleltárban szerepeltetett értékek védelmét biztosító feladatok meghatározását,
  - 5.4. az értékvédelemre irányuló tevékenységek prioritásainak meghatározását, ütemezését, felelősének megnevezését.

II. ALAPFOGALMAK

---

1. *Örökségvédelmi hatástanulmány*: A kulturális örökségvédelemért felelős hivatal határozatait megalapozó háttér szakanyag, amelynek javaslatait a hivatal figyelembe veheti, de attól eltérően is dönthet. A tanulmány feladata az érintett régészeti örökségi elemek számbavétele, állapotfelmérése, a változtatási szándékok ismertetése és örökségvédelmi hatáselemzése, a további szükséges megelőző jellegű örökségvédelmi intézkedésekre vonatkozó javaslatok megfogalmazása.

2. *Régészeti lelőhely*: „Az a földrajzilag körülhatárolható terület, amelyen a régészeti örökség elemei történeti összefüggéseikben található, és amelyet a hatóság nyilvántartásba vett.” (2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről [Tv.], 7. §. 35.) „A régészeti örökség elemei a régészeti érdekű területekről vagy a régészeti lelőhelyről csak régészeti feltárás keretében mozdíthatók el.” (Tv. 19. §. 2)

3. *Megelőző régészeti feltárás*: A régészeti lelőhelyek földmunkák által érintett és veszélyeztetett részén, a jogszabályok alapján megelőző régészeti feltárást kell végezni, amelynek a helyszíni feltárási és dokumentálási munkákon túl az előzetes leletanyag-feldolgozási és dokumentációs munkák is szerves részét képezik. „Ha a régészeti lelőhely elkerülése a fejlesztések, beruházások költségeit aránytalanul megnövelné, vagy a fejlesztés, beruházás másutt nem valósítható meg, a veszélyeztetett régészeti lelőhelyeket előzetesen fel kell támi (a továbbiakban: megelőző feltárás).” (Tv. 22. §. 1)

Teljes felületre kiterjedő megelőző régészeti feltárásra vonatkozó javaslat megfogalmazása abban az esetben indokolt, ha a régészeti lelőhely kiterjedése és veszélyeztetése egyértelműen meghatározható. „A földmunkával járó változtatás teljes kiterjedésére vonatkozóan mind az előkészítő munkálatok, mind a kivitelezés tekintetében régészeti megfigyelést kell biztosítani, a régészeti lelőhelyeken pedig megelőző feltárást kell végezni.” (R. 14/C. §.)

4. *Próbafeltárás*: A régészeti próbafeltárás célja a régészeti lelőhelyek érintettségének pontos meghatározása. Az eljárás során a lelőhely földmunkák által veszélyeztetett részének 10-20%-ára kiterjedő feltárást végeznek, amelynek során a kutatóárkokat olyan módon jelölik ki, hogy azok reprezentatív adatokat szolgáltatassanak a lelőhely kiterjedésére, intenzitására vonatkozóan. A próbafeltárás eredményétől függően, érintettség esetén el kell végezni a megelőző feltárást.

„A megelőző feltárás részeként a régészeti lelőhelyen – a hatóság eltérő rendelkezésének hiányában – próbafeltárást kell végezni.” (Tv. 21. §.)

5. Régészeti megfigyelés: A beruházás földmunkájának régész által a helyszínen történő folyamatos figyelemmel kísérése, szükség esetén a régészeti bontómunka elvégzése és dokumentálása. (Tv. 7. §. 36.)

6. Régészeti bontómunka: a régészeti örökség elemeinek felárás keretében történő kibontására és eredeti összefüggéseinek értelmezésére irányuló régészeti tevékenység (felületre bontás, régégbontás, régészeti emlék bontása, nyesés, metszetek készítése), amely földmunkával járó beavatkozás, fejlesztés, beruházás esetén régészeti feladatellátásnak minősül.

7. Terepbejárás: minden olyan felszínen végzett kutatás, adatgyűjtés és kiértékelő dokumentálás, amely nem ismert régészeti örökségi elem felfedezésére vagy a régészeti lelőhely állapotának ellenőrzésére, illetve azonosítására irányul, függetlenül attól, hogy együtt jár-e a leletek összegyűjtésével, vagy sem.

III. AZ ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY TÁRGYA ÉS ELKÉSZÍTÉSÉNEK CÉLJA

Előzmények

Halmajugra Községi Önkormányzat megbízásából, 2006-ban az Egri Építész Iroda készített településrendezési tervet, melynek a KÖH hatósági előírása alapján része volt az Örökségvédelmi Régészeti Hatástanulmány is. Az Örökségvédelmi Régészeti Hatástanulmányt Fodor László régész-muzeológus (Dobó István Vármúzeum) 2006. november 29-én készítette el (*Fodor László: Halmajugra község Településrendezési tervéhez készült Örökségvédelmi Régészeti Hatástanulmány 2006*).

A megbízás tárgya

Halmajugra Községi Önkormányzat 2017.05.04. keltezésű levelében egy a község teljes közigazgatási területére (21,68 km²-re) vonatkozó örökségvédelmi hatástanulmány elkészítésére vonatkozó megrendeléssel (árajánlat kéréssel) fordult a Dobó István Vármúzeumhoz. A bevonandó kiterületekkel kapcsolatban a Dobó István Vármúzeum pontosítást kért és kapott az önkormányzattól, amely azonban csak kb. 1 éves késéssel érkezett meg a múzeumhoz. Az Önkormányzattól arról kaptunk

tájékoztatót, hogy nem terveznek Halmajugra területén újabb beruházási munkákat és kifejezetten csak az adattári adatokra alapozott régészeti örökségvédelmi hatástanulmány elkészítését várják a Dobó István Vármúzeumtól. Mindezt 2018. július 30-i keltezésű megrendelésükben rögzítették.

A helyszín

Halmajugra Heves megyében 1950-ben Gyöngyöshalmaj és Hevesugra összevonásából alakult meg. Gyöngyöstől 10 km-re, a 3-as sz. főúttól 5 km-re található. A község a Kelet-Mátraalja kistájon fekszik, a települést keletről a Bene-patak, északról a Borhy-völgyi-patak határolja (1–5. ábra). Területe 2168 ha, GPS koordinátái: 47.76500, 20.05117, EOV koordinátái: 725241, 269508.

Hevesugra az 1332–1337. évi pápai tizedjegyzékben, Ugra, Wgra névalakban fordul elő. Az Aba nemzetség egyik ága az Ugrai család 1345-től birtokosa. A család 1428-ban kihalt, ezután a király a nánai Kompolti családnak adományozta a területet. Az 1552-es örökösödési szerződést követően az Országh család kezébe került a birtok. Ezt követően Török Ferenc, Nyáry Pál, majd a 17. században Nyáry örökösei Haller, Szunyogh. Forgách és Dósa családok kezére jutott. A 18. században Haller, Huszár, Bossányi, Szunyogh, Orczy és Török családok osztottak meg a birtokon. A 19. század elején Draskovics Károly 1836-ig bérelte a területet, majd 1843-tól Gosztonyi Pál, 1856 után Orczy család birtoka lett. A községi pecsét 1753-ból származik. A pecséten, a rovátkolt mezőből két fűszál emelkedik ki, fölötte csoroszlya, mellette eke, a körirata Ugra 1753 (47. ábra).

Gyöngyöshalmaj nevét 1332–1337. évi pápai tizedjegyzék említi először Holme alakban. A település 1466-ig a Bessenvey család birtoka volt. 1621-től Kutasi György, 1633-tól Balogh Mihályné, 1674-től Komjáti Ábrahámé, 1696-tól Almássy Jánosé és Barta Györgyé. 1715-től újjáépül a falu. 1838-ban az Almássy, Gosztonyi, Darvas, Orczy és más kismemesi családok révén több kisbirtokra osztódott fel a település. Gyöngyöshalmaj községi pecsétje 1717-ből származik (47. ábra). A pecséten ekevas, körirata Halmaj Pecset 1717 (*szerk. Dercsényi Dezső – Vói Pál: Halmajugra in Heves megye műemlékei III., Akadémia Kiadó 1978. 246–247*).

IV. RÉGÉSZETI ÉRTÉKVIZSGÁLAT

Ismert (már nyilvántartott) régészeti lelőhelyek adatgyűjtése

A Halmajugra Községi Önkormányzat 2018. július 30-i megrendelése alapján 2018 július és augusztus hónapjában megtörténtek a szükséges adatgyűjtések.

Az érintett halmajugrai területen 7 régészeti lelőhely van nyilvántartva, ebből mostanáig már 5 régészeti lelőhely megsemmisült a bányaművelés és a Sós völgyi-patak meder áthelyezése miatt. A megmaradt lelőhelyek: Halmajugra–Ugrai Római Katolikus templom és Halmajugra–Római Katolikus templom. Ezenkívül még egy paleontológiai lelőhely került elő Visonta, Halmajugra Thorez keleti II-es kiterítési területéről, amely azóta a bányakitermelés következtében szintén megsemmisült. A lelőhelyeket régészeti korszakok szerinti időrendben ismertetjük.

Őskőkor/Paleolitikum

Visonta, Halmajugra, Thorez bánya keleti II-es kiterítés

1983 tavaszán, Fodor László régész-muzeológus (Dobó István Vármúzeum) és Varga András (Mátra Múzeum) leletmentő feltárást végzett a bányaterületen. A kialakított bányaszinttől 10–12 m mélyen és É–D-i irányban 70–80 m hosszan végzett mélyítést a bánya. Három nagyobb lelőhelyfoltot figyeltek meg, ahonnan a bányafelszíntől számítva 7,5 m mélyen pleisztocén állatsontok ékelődtek ki.

Az első feltárási szelvény 3 m x 3 m-es volt. A szelvényből DK irányba néző nagyméretű agyarpár került elő.

A 2. szelvény az első szelvénytől 70–80 cm-re lett megnyitva. Innen egy fiatal állat DK-i irányba fekvő, de egymást nem átfedő agyarpárjai láttak napvilágot. Ettől a szelvénytől nyugatra, a rézsútfalban néhány agyartörédékek és egy fosszilis lócsont került elő.

A 3. szelvény a 2. szelvénytől 80–90 cm-re D-i irányban lett megnyitva. Ebből a szelvényből egy DK-i irányba és egy D-i irányba fekvő agyarpár, állkapocs és koponyacsontok kerültek feltáráásra. A bánya Ny-i rézsútfalából még további csontmaradványok kerültek begyűjtésre (6–9. ábra). A feltárást vezető régész véleménye szerint az 1983-as leletmentő feltárás során, az ÉD-i irányú patakban elpusztult öseleflántok tetemét a rendkívül intenzív, bő vízhozam szétmosta, az agyarakat pedig a folyásiránynak megfelelően egy irányba fordította. A patakmeder nagyméretű maradványai nem, de az ezek közé került, beakadt kisebb maradványok erősen görgetettek (*Fodor László–Vörös István: Alsó pleisztocén ősemlemaradványok Visontáról 1983 DÍV RAD 397*).

Vörös István paleontológus (Magyar Nemzeti Múzeum) által meghatározott csontmaradványok fajok szerinti megoszlása (*Fodor László–Vörös István: Pleisztocén ősemlemaradványok Visontáról, 1988. Ágria XXIV. 5–20.*)

Alsó pleisztocén

Hipparion crassum

Dicerorhinus etruscus Equus (Allohippus) sp.
indet.

Archidiskodon meridionalis meridionalis ó°

Cervus sp. indet. ^

Bovida indet.

Felső pleisztocén

Mammuthus primigenius Coelodonta antiquitatis

Coelodonta antiquitatis

Halmajugra–Szoller-dűlő 1. (nyilvántartási száma: 77241)

Szoller-dűlőn először Kerékgyártó Gyula terepkutatóval 2010-ben azonosítottunk és jelentettünk be egy őskori lelőhelyet, Halmajugra-Szoller-dűlő 1. számú lelőhely néven (EOV X 267815

Y 724089, GPS 47.750162277496, 20.036660108351). A lelőhely az Ugrai-patak pleisztocén teraszán, átlagosan 150 m tengerszint feletti magasságban helyezkedett el (10. ábra). A lelőhely felszínén csak pattintott kőveket tudtunk gyűjteni (Gutay Mónika: *Jelentés terepbejárásról, Mátra déli része, 2010-2011, KÖH 600/1360/2011, Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <https://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/41901>, Gutay Mónika: Halmajugra határa in: Régészeti kutatások Magyarországon 2011, 65. https://archeodatabase.hnm.hu/sites/default/files/rkm/2018-07/RKM_2011.pdf*).

Halmajugra–Szoller-dűlő 2. (nyilvántartási száma: 78207)

A lelőhelyet Kerékgyártó Gyula terepkutatóval 2011-ben azonosítottuk és jelentettük be (10. ábra). A lelőhely Halmajugra–Szoller-dűlő 1. sz. lelőhelyről 500 m-re nyugati irányban az Ugrai-patak pleisztocén teraszán, átlagosan 150 m tengerszint feletti magasságban helyezkedett el (EOV X 267731 Y 725000, GPS 47.749302615679, 20.048794003512). A felszínen jól behatárolhatóan, mikrolitikus pattintott kőveket gyűjtöttünk. (Gutay Mónika: *Jelentés terepbejárásról, Halmajugra, Visonta, 4 db lelőhely, 2011. 600/2421/2011, Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <https://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/46967>, Gutay Mónika: Halmajugra határa in: Régészeti kutatások Magyarországon 2011, 65. https://archeodatabase.hnm.hu/sites/default/files/rkm/2018-07/RKM_2011.pdf*).

Halmajugra–Karácsondi-part-dűlő 1.

(Nyilvántartási száma: 78203, korábban Halmajugra–Szoller-dűlő 3. sz. lelőhely külön lelőhelyként szerepelt, de 2015-ben összevonattuk a két lelőhelyet és így egy nyilvántartási számon és egy néven

szerepel Halmajugra–Szoller-dűlő 3. és Halmajugra–Karácsondi-part-dűlő 1. lelőhely, *Gutay Mónika: Jelentés lelőhelyek adatainak módosításáról- Halmajugra, Szoller-dűlő, Karácsondi-part-dűlő, 2014 600/547/2014, Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <https://archeodatabase.hmm.hu/hu/node/46959>*)

Halmajugra–Karácsondi-part-dűlő 1. lelőhely a Mátrai Erőmű Zrt. tulajdonában levő Visonta D–i bányaterületen helyezkedett el (10–11. ábra). A lelőhelyet a Mátraalja keleti részén, az Ugrai-patak egy magasabb pleisztocén teraszán, 150 m tengerszint feletti magasságban lehetett lokalizálni (EOV X 267671 Y 724281 GPS 47.748845375398, 20.039196101734). Az egykori lelőhelytől északra kb. 500 m-re az Ugrai-patak és Halmajugra., nyugatra kb. 250 m-re a 3. sz. főút helyezkedett el.

2011 áprilisában Visonta D–i bányaterülethez tartozó dűlőkön, Kerékgyártó Gyula terepkutatóval négy őskőkori lelőhelyet azonosítottunk (*Gutay Mónika Jelentés terepbejárásról, Halmajugra, Visonta, 4 db lelőhely, 2011. KÖH 600/2421/2011, Gutay Mónika: Halmajugra határa in: Régészeti kutatások Magyarországon 2011, 65. https://archeodatabase.hmm.hu/sites/default/files/rkm/2018-07/RKM_2011.pdf*)

2013. október 12-én helyszíni szemlét tartottunk Halmajugra–Karácsondi-part-dűlőn és Halmajugra–Szoller-dűlőn. A növényzettel sűrűn takart lelőhelyeken megfigyeléseket nem tudtunk végezni. Az aktív bányaművelés már legalább egy éve tarthatott a dűlők keleti részén. Ekkor vettünk észre nagy sajnálatunkra, hogy Halmajugra–Szoller-dűlő 2. és Halmajugra–Karácsondi-part-dűlő 2. lelőhelyek a bányaművelés során már megsemmisültek. A területről kifelé tartva a bányába vezető földúton, kb. 20 m hosszan az út szélességében patintott köveket gyűjtöttünk. A lelőhelyet bejelentettük az egri járási hivatal járási építésügyi és örökségvédelmi hivatalnak, akkor még Halmajugra–Szoller-dűlő 3. sz. néven (*Gutay Mónika: Jelentés a Halmajugra D–i bánya terület: Halmajugra–Szoller-dűlő, Karácsondi-part-dűlő, Malom úti-dűlő és Visonta –Karácsondi határra járó-dűlőn végzett terepbejárásról, 2013. LLTK/1992/2013 Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <https://archeodatabase.hmm.hu/hu/node/46959>*)

A lelőhelyen 2013. október 15. és november 15. között leletmentő feltárást végeztünk. A régészeti feltárás több szempontból is jelentős volt. A Mátra hegység első őskőkori lelőhelyének feltárása, a Mátraalja keleti részén, Halmajugra–Szoller-dűlőn történt meg. A lelőhely három különböző részen nyitottuk meg, a 3 m x 2–2,5 m-es szelvényeinket. A leletkoncentrációkat követve, az első szelvényben folytattuk a bontást az északi, a nyugati és a déli irányokban. A patintott kövek jelentős része 40/45 cm és 65 cm közötti mélységben, feltehetőleg a paleotalajból

kerültek elő. Összesen 37,7 négyzetmétert tártunk fel, 801 db lelettel. A leletek a Gravettien fiatalabb kronológiai szintjébe, az Epigravettien filumba sorolhatók. (Gulay Mónika: *Összefoglaló jelentés Halmajugra–Szoller-dűlő* 3. 2013, 600/1239/2015, Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <https://archeodatabase.hmm.hu/hu/node/46959>).

2014. május 23. és 2014. június 11. között a lelőhely 0159/3 hrsz.-ú területén folytattuk a leletmentő feltárást. A 2013-ban egybenyitott szondákban kezdtük el a feltárási munkákat. Ezenkívül még összesen 5 db szelvényt nyitottunk. A 2013-ban megnyitott szondák metszetalaira minden irányból rábontottunk. Közel 100 db patintott követ találtunk. A leletek többsége 32 cm és 55 cm között volt. A 6. szelvényt a korábbi szondáktól nyugatra kb. 10 m-re nyitottuk. Ebből a szondából 3 db patintott kő került elő. A 7. szondánkat déli irányban kb. 5 m-rel távolabb kezdtük el, itt 16 db patintott követ találtunk. A 8. szondánkat még délebbre, a 9. szondánkat nyugatra, a 10. szondánkat északra nyitottuk meg. Ezek a szondák régészeti leleteket nem tartalmaztak. A korábbi sűrű leletkoncentrációkra való rábontás és az újabb szondák feltárásainak az eredményei azt mutatták, hogy a 2013-as feltárás során a telep nagy részét feltártuk. A mostani leletek többsége a korábbi szondákból kerültek elő. Pár darab lelet keleti és déli irányban látott napvilágot, valószínűleg a szántás vagy az erózió következményeként kerülhettek ide. Összesen még 22 négyzetmétert tártunk fel. Szoller-dűlő 3. sz. lelőhelyről kb. 200 m-re nyugati irányban eredetileg Halmajugra–Karácsondi-part 1. lelőhelyen, a földúton patintott köveket találtunk. A földút mindkét oldalán és ettől keletre sakktabla szerű elrendezésben 15 db szondát nyitottunk még. A szondák átlagosan 1 m x 1,5 m nagyságúak voltak. Patintott kövek az 1-es, a 2-es, a 3-as, a 7-es, a 10-es és a 11-es szondák bolygatott, humuszosodott rétegéből szórványosan kerültek elő. A 14-es szelvényben leletkoncentrációt figyeltünk meg. Ezt a szondát 3 m x 4 m-re bővítettük ki és még 80 cm-ig mélyítettük. A leletek többsége a humuszosodott talajrétegből és annak határán kerültek elő. Pár darab lelet 35 cm és 7 db patintott kő 68 cm mélyről került elő. Az erózió és a korábbi talajművelés a dűlőnek ezen a részén, jobban lepusztította a felszínt. A rétegsorok a következők voltak: a humuszosodott réteg 25–28 cm, alatta vörösesbarna színű erdei talaj, majd 80 cm-től riolituffás alapközet jelentkezett. Összesen 33 négyzetmétert tártunk fel ezen a területrészen. A 2013-as és a 2014-es felárási felületünk 92,7 négyzetmétert tett ki (12–14., 18–24. ábra). A lelőhelyen a legintenzívebb leletszóródású szelvény metszetalából szedimentológiai, mikromorfológiai és OSL mintákat vetünk (Gulay Mónika:

Összefoglaló jelentés Halmajugra–Szoller-dűlő 3., 2014., 600/1563/2016 Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis <https://archeodatabase.hnm.hu/node/46959>). A leletes szintünk üledékretegeinek kora 24700+-2500 év BP (Szeged TL labor, Sipos György).

Az Ugrai-patak pleisztocén teraszán, de már Karácsond község területén, 4 km hosszan, 200 méterenként (15–17. ábra) kisebb-nagyobb felső paleolitikus, Epigravettien lelőhelyfoltokat azonosítottunk. Karácsond–Ugrai-part 2. lelőhelyen, 2016 és 2017-ben leletmentő feltárások során 4 db tűzhely maradványát, több fosszilis csontot és pár darab patintott követ tártunk fel (Gutay Mónika: *Jelentés terepbejárásról, Mátra déli része*, 2010-2011, KÖH 600/1360/2011, KÖH 600/1360/2011, <https://archeodatabase.hnm.hu/node/41587>).

Gutay Mónika: *Karácsond határa in: Régészeti kutatások Magyarországon 2011*, 76. <https://archeodatabase.hnm.hu/download/41587/file/264a9e0d-e183-4a56-a437-228aa6b39c8e?type=pdf>), Gutay Mónika: *Jelentés helyszíni szemlééről Feldebrő, Vács,*

Karácsond, 2016, 600/1440/2016, Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti

Adatbázis, <https://archeodatabase.hnm.hu/node/14222>). Gutay Mónika: *Karácsond–Ugrai-part*

2. leletmentő feltárás 30 napos jelentés 2016., 2017. kézirat)

Halmajugra–Karácsondi-part-dűlő 2. (nyilvántartási szám: 78205)

A lelőhelyet Kerékgyártó Gyula terepkutatóval 2011-ben azonosítottuk és jelentettük be (10. ábra). A lelőhely Halmajugra–Szoller-dűlő 2. sz. lelőhelytől 500 m-re délnyugati irányban, Halmajugra–Karácsondi-part-dűlő 1. lelőhelytől 600 m-re délkeleti irányban az Ugrai-patak pleisztocén teraszán, átlagosan 150 m tengerszint feletti magasságban helyezkedett el (EOV X 267392 Y 724895, GPS 47.74626594905, 20.04733607454). A mikrolitikus patintott kőanyag kb. 400 m × 250 m felületen, közepes intenzitással szóródott (Gutay Mónika *Jelentés terepbejárásról, Halmajugra, Visonta, 4 db lelőhely*, 2011. 600/2421/2011, Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <https://archeodatabase.hnm.hu/node/47024>).

Gutay Mónika: *Halmajugra határa in: Régészeti kutatások Magyarországon 2011*, 65. https://archeodatabase.hnm.hu/sites/default/files/rkm/2018-07/RKM_2011.pdf).

Újkőkör, Neolitikum

Halmajugra–Malom úti-dűlő (nyilvántartási száma: 77205)

A lelőhely a 3. sz főút keleti oldalán, a Sós völgyi patak jelenlegi medrétől 100 m-re északra helyezkedett el (26. ábra) Halmajugra határában (EOV X 268109 Y 724235, GPS 47.752789703821, 20.038656696902). A Mátrai Erőmű Zrt. a déli bányatelek nyugati irányú terjeszkedése miatt a patakmedret áthelyezte.

2011. április 16-án, Visonta külterületén, Kerekgyártó Gyula terepkutatóval terepbejárást végeztünk, Visonta D-i bányatelken, a Malom úti-dűlőn lehumuszolt területrészeket figyeltünk meg (26. ábra). A lehumuszolt területen őskori, neolitikus régészeti objektumok folijai (gödörök, cölöplyukak) voltak. A felszínen őskori, jellegtelen, elsősorban szerves anyaggal soványított kívül barna, belül fekete színű kerámiákat (29. ábra) és pattintott köveket (többségük nyersanyaga Mátra hegység vidéki kovaközet) lehetett gyűjteni (Gutay Mónika: *Jelentés terepbejárásról, Mátra déli része, 2010-2011, KÖH 600/1360/2011, Gutay Mónika: Jelentés terepbejárásról, Halmajugra, Visonta, 4 db lelőhely, 2011 KÖH 600/2421/2011. Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, https://archeodatabase.hmm.hu/hu/node/41690. Gutay Mónika: Halmajugra határa in: Régészeti kutatások Magyarországon 2011, 65. https://archeodatabase.hmm.hu/sites/default/files/rkm/2018-07/RKM_2011.pdf*). A régészeti lelőhely előkerülését még aznap bejelentettük Domboróczi László régésznek (Dobó István Vármúzeum).

Domboróczi László 2011.04.19-én helyszíni szemlét végzett a területen a lelőhelybejelentésünk kapcsán. A szemléje megerősítette azt, hogy neolitikus és esetleg rézkori objektumok folijai kerültek elő kb. 250 m hosszú és 50 m széles sávban, átlagosan kb. az 50 cm mélységben lehumuszolt területen. Nagyjából 6-7 gödörfoltot, egy hosszú árok nyomát, kisebb tűzhelyfoltokat és több cölöphely nyomait figyelte meg (28. ábra), melyek szerint nem lehetek túl mélyek (Domboróczi László: *Jelentés a Visontai D-i bánya Ny-i részén – pontosabban a Sós völgyi-patak áthelyezése kapcsán lehumuszolt új mederszakasz nyomvonalán – Halmajugra–Malom úti-dűlő néven bejelentett régészeti lelőhely nyilvántartásba vétele érdekében 2011.04.19-én végzett helyszíni szemléről kézirat*).

2011. április 26-án Domboróczi László régésszel közös helyszíni szemlét tartottunk a bánya területén.

2011 tavaszán és nyarán Visonta–Karácsondi határra járó-dűlőn, Halmajugra határában kb. 150 m x 100 m-en pattintott köveket és rossz megtartású őskori kerámiákat gyűjtöttünk (723929 268189). A lelőhely a megfigyeléseink alapján nagyobb lehet és magába foglalhatja Halmajugra–Malom úti-dűlő lelőhelyet is.

Fodor László feltárásvezető régész 2011. június 20. és július 8. között a Halmajugra–

Malom úti-dűlő lelőhelyen (0174/4 hrsz) elvégezte a leletmentő feltárást. Összesen 22 objektumszámot osztottak ki. Az objektumok többsége neolitikus gödör és cölöphely volt. A régészeti leletek között rengeteg patintott kő került elő (*Fodor László: Jelentés mentő feljárásról, Halmajugra, Malom-úti-dűlő, 2011, KÖH 600/1930/2012. Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <https://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/41690>*).

Vaskor, kelta

Halmajugra–Ugrai Római Katolikus templom (nyilvántartási száma: 77503)

Halmajugrán, Pituh Béla iskolaigazgatónál egy nagyon szép kelta síregyüttest talált Horváth Jolán, régész egyetemi hallgató, 1968 őszén, terepjárás közben. Bejelentése nyomán az egri múzeumból Nagy Árpád régész ment ki a helyszínre, ahol megtudta, hogy 1966-ban bukkantak a tárgyakra. A két fíbulát a katolikus templomnál, a templom kerítésének alapozásakor találták (EOV X 268793 Y 726573, GPS 47.758670538767, 20.069954703116).

Az elbeszélések szerint egy csontvázas sírban, Halmajugra–Ugrai Római Katolikus templomtól körülbelül százszáz méterre 1966-ban, az Április 4. utcában került elő a több kelta sírlelet, pajzsfogó, vaskés, kétfajta kardkötőlánc, lándzsahegyek, két kard, két kardhüvely és edénytöredékek (30–34. ábra). Sajnos, azt nem sikerült tisztázni, hogy a leletek hány sírból származnak és hogy milyen volt a síron belüli egymáshoz való viszonyuk (*Hellebrand Magdolna: A halmajugrai kelta lelet.. DER KELTISCHE FUND VON HALMAJUGRA. Egri Múzeum Évkönyv X. 1972. 107–118. https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_HEYE_agria10/*).

Tankó Károly régész 2007-ben végzett terepbejárást a Bene patak mentén, Halmajugrán. A templomkerben a virágok, bokrok között, ill. a kerítés külső oldalán, a gyepen leletanyagot nem találtak. Feltételezte, hogy a Hellebrandt Magdolna által említett kelta sírleletek mindegyike a templomdombról származhat. (*Tankó Károly, Jelentés terepbejárásról, Bene-patak völgye, 2007-2008, KÖH 600/1623/2011, Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <https://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/43277>*)

Középkor, Újkor

Halmajugra–Ugrai Római Katolikus templom (nyilvántartási száma: 77503)

A templom közvetlenül a főút mellett, egy környezetéből markansán kiemelkedő dombráton található (EOV X 268793 Y 726573, GPS 47.758670538767, 20.069954703116).

Tankó Károly régész 2007-ben, amikor terepbejárást végzett a lelőhelyen, akkor jelentette be a templomot 14. sz. gótikus, és későbbi átépítésű középkori templomnak. Ezenkívül a templom körül még középkori temetőt jelentett be (*Tankó Károly, Jelentés terepbejárásról, Bene-patak völgye, 2007-2008, KÖH 600/1623/2011, Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <https://archeodatabase.hmm.hu/hu/node/43277>*).

2018. július 23-án Halmajugra–Ugrai Római Katolikus templomnál helyszíni szemlét tartottunk. Körbejártuk a templomot és mivel takarítási, pakolási munkák zajlottak a templomban ezért kérésünkre beengedtek oda bennünket (37. ábra). A templom külső falán egy régi kőfalat, kőkaput lehetett megfigyelní, ami első ránézésre idősebbnek tűnt, mint egy 14. századi gótikus vagy barokk épületsz (35–36. ábra). A templom belsejében az oltárfestményre lettünk figyelmesek. A templom oltárának közepén részletgazdag három szintből álló festmény látható, amihez két oldalt még további festmények kapcsolódnak (38. ábra). A középső rész legalsó szintjén meztelen emberek, melyek közül imádkozó, gyónni készülő (40. ábra) és az ördög által kísért fenevad szájába elűnő egyének láthatók (42–43. ábra). A festmény középső szintjén szent emberek, proféták (41. ábra), a legfelső szintjén valószerűleg mennyei lények láthatók. A legfelső szintet és a középső szintet közepén egy barokk festmény Szent Imre herceg felszentelésének az oltárkép festménye takarja ki (38. ábra). A középső oltársz bal oldalán írástudó, szent életű szerzetesek, talán Krisztus kelyhe ábrázolással láthatók (39. ábra). A középső rész jobb oldalán a falba bekarcolva egy kereszt Frater Mathias felíratával vehető ki (45. ábra). Ezenkívül még több, szándékos, későbbi bekarcolás „graffiti” nyomai láthatók az oltárfestményeken (44. ábra).

A templom régészeti feltárásairól a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázisában semmilyen adatot nem találtunk, csak a Műemlékvédelmi Szemle 2002-es számában, Fülöp András régész írt a templom feltárási és felújítási munkáiról. A templom műemléki védelem alatt áll, azonosítószáma 5732, törzsszáma 2199. eredeti kategóriája szakrális építmény. (örökségvédelem.hu, <http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=5732>)

„A ma Halmajugrán található, egykori hevesugrai r. k. templom a középkori Ugrai plébániatemploma volt. A falura és a Szent Imre patrociniumú templomra vonatkozó első írott adat az 1332-1334-es pápai tizedjegyzékekben található. A falu birtokosa 1438-ig - kihaltáig - az Aba nembeli Ugrai család volt, így az első templom építése is valószínűleg hozzájuk köthető. 1400-ban a templom búcsúengedelyt kapott a pápától. Később a Kompoliták szereztek meg a falut, majd a 16.

század elejétől az Országh család volt itt birtokos. A templomra vonatkozó újkori leírások 1696 körül egy elhagyott katolikus templomot írtak össze. A templom átfogó felújításának kezdetét jelezheti a nyugati kapu feletti látható 1747-es felírat, és a források szerint 1766-ra már nagyrészt elkészültek a munkákkal.

A 2001. évben a templomfalak nedvesedése miatti szükségessé vált az 1980-as években felhordott cementes vakolat leverése (a magasabban lévő vakolat viszont jó állapotú volt, így nem szorult cserére), ennek során végezhetünk kisebb megfigyeléseket. Egyrészt megállapítottuk, hogy a ma álló templom legkorábbi része a szépen faragott kockakövekből falazott hajó, de a mai egyenes záródású szentély elválik tőle, vélhetően utólagos. A szentélyben lévő, már korábban feltárt és konzervált 14. századi kifestés (Utolsó ítélet) valószínűleg egyidős ezzel az új szentéllyel és ennek kissé régies formájú, keleti ablakával.

Még későbbi periódusban épült a nyugati, támpillérekkel erősített torony, melynek kora a 15. század végi in situ nyugati kapuzat adja meg. A 18. század közepére tehető átépítés idején készült a mai nyílásrendszer, a szentélyboltozat valamint a mai sekrestye, a kökeretes barokk sekrestyeajtóval. A padló felbontása során előkerült a 18. századi téglapadló is. A nyugati homlokaton végzett szondázásunk során megállapítottuk, hogy ugyanekkor visszabontották a -egy körablakkal. A 19. században készült a templomtorony déli oldalához épített karzatfeljáró.

Az 1980-as években történt vakolatsere során Juan Cabello megfigyelte a templom északi kapuját, ám mielőtt ki lehetett volna azt bontani, az építendő visszavakolta. A 2001. évi kutatás során újra megtaláltuk, és ezúttal kibontottuk az északi kaput (déli kapu nyomát nem találtuk, igaz ott a falat később ártakták). Megfigyeltük, hogy a kapuzatot a később odaépített, 18. századi sekrestye felhúzásakor falazták be, a sekrestye nyugati falát, mely részben takarja a kaput, bekötötték az elfalazásba. Az egykor belletes szerkezeti, felkőríves záródású kapuzat nyugati vállköve megmaradt, és noha homlokzati síkját levésték, **a beforduló felületen megmaradt annak eredeti gyémántmetszéses faragása.** Ehhez hasonló az egri múzeum kőárában található szomolyai kapu (ott nemcsak a vállkövet, hanem a keretet is hasonló díszítés borítja), melynek elemei két méterben ismeretek, így ott vélhetően lépcsőzetes belletű kapuról van szó. Az egri székesegyház és a várászói templom gyémántmetszéses párkányelemei hasonló korszakból származnak. **E faragványok korát a szakirodalom hagyományosan a 13. század elejére teszi, ez keletzi halmajugrai kaput – így a templomhajót – is. A kapuzat fejezete sajnos már hiányzik, helyét a barokk befalazásra jellemző, barnás színű habarcsba rakott kövelemmel foltozták ki. Sem a fejezet, sem lábazat nem került elő a**

befalazásból, szerkezetéről mindössze annyit tudunk, hogy szabadon álló oszlop volt a belsejében. A falon semmilyen előépítmény nyomai nem lehetett felfedezni.

A templomhajóitól északra a tereprendezés során egy épület keskeny alapozására források által már hosszú ideje rossz állapotúnak mondott - középkori toronyot, és maradványaiból kialakították a mai oromzatot, benne bukkantunk, mely helyzetéből ítélve a kapu megszűntetése után épülhetett. Valószínűleg a 19. század elején a forrásokban említtet harangtorony alapozásait tártuk fel.” (Fülöp András: Halmajugra, római katolikus templom in: Műemlékvédelmi Szemle, A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Tájékoztatója XII. évf. 2. 2002. 41–43. https://adplus.arcanum.hu/hu/view/MuemlekvadelmiSzle_2002_02/?query=m%C5%B1eml%C3%A9kv%C3%A9delmi%20szemle%202002&pg=0).

Halmajugra –Ugrai Római katolikus templom ismertetése a műemlékem.hu oldalon, <http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=5732>

Település központjában szabadon álló, egyhajós, keletelt, Ny-i oldalon oromfallal lezárt huszartornyos, egyenes szentélyzáródású, a szentély felől kontyolt nyeregvetős templom. A hajó É-i oldalán sekrestyével. Ny-i bejáratát gótikus szemöldökgyámos kapu alkotja, felette 18. századi feliratos tábla. A főhomlokzat két oldalán átlós irányú, lépcsőzött támpillérek. A hajó Ny-i végében záródású ültőfülke. Gótikus diadalív, fiókos dongaboltozattal fedett szentély. Falképek: diadalíven festett kváderezés, a szentélyben középkori falképek töredékei. Berendezés: 18. század második fele. A középkori templomot a 18-19. században többször átalakították. Toronyát 1830-ban kezdték építeni, de csak 1835-ben fejezték be gr. Draskovich földesúr költségén.

Halmajugra –Római Katolikus templom (nyilvántartási száma: 63810)

A templom az egykori gyöngyöshalmaji részen, egy markáns dombtetőn található (EOV X 269510 Y 725066). A templom közelében temető.

Tankó Károly régész 2007-ben jelentette be az épületet újkori építésű templomnak. A templomkerterben a virágok, bokrok között, ill. a kerítés külső oldalán, a gyepen leletanyagot nem találtak. A templomkert szomszédságában lakók elmondása szerint korábban, a kerítés és házalapozáskor gyakran kerültek elő csontvázak (*Tankó Károly, Jelentés terepbejárásról, Bene-patak völgye, 2007-2008, KÖH 600/1623/2011, Ács Csilla Lelőhely bejelentő adatlapok Heves*

megyéből 2009, KÖH 600/1213/2009 Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <https://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/23214>.

A templomot 1696-ban elhagyott katolikus kötemplomként említik, melyet 1720 körül Szent Katalin tiszteletére fatemplomként szenteltek fel. A templomot a 19. században építik át és újítják fel (*Dercsényi-Dezső–Voiit Pál szerk.: Halmajugra in Heves megye műemlékei III., Akadémia Kiadó 1978. 246–247*).

Összegzés

A gyűjtött régészeti adatok alapján 7 régészeti korú lelőhely körvonalazódott Halmajugrán. Ezek közül mostanáig már 5 lelőhely a bányakitermelés és a palak meder áthelyezés miatt megsemmisült. Halmajugra–Szoller-dűlő 1–2., Halmajugra–Karácsondi part-dűlő 1–2. lelőhelyek őskőkoriak, paleolitikus koriak. A lelőhelyek patintott kő leletanyagai a késői felső paleolitikumba, az Epigravettien flumba sorolhatók. Visonta, Halmajugra Thorez bánya keleti II-es kűfajtés során az 1980-as években fosszilis állatsontok kerültek elő nagyobb mennyiségben. A paleontológiai leletek feltárását 1983-ban Fodor László régész-muzeológus és Varga András (Mátra Múzeum) végezte el. A Mátraalján és Halmajugra környezetében a 2004 és 2017 közötti terepbejárásaink során (15–17. ábra), nagyon sok paleolitikus lelőhelyet azonosítottunk Kerékgyártó Gyula terepkutatóval. A halmajugrai paleolitikus lelőhelyek közül Halmajugra–Karácsondi part-dűlő 1. (korábban Halmajugra–Szoller-dűlő 3. néven szerepelt) 2013-ban és 2014-ben végeztünk sikeres leletmentő feltárásokat. A leletes szintünk üledéktrétegének kora 24700±2500 év BP (Szeged TL labor, Sipos György).

Halmajugra–Malom úti-dűlőn, újkőkori, neolitikus lelőhelyet azonosítottunk 2011 tavaszán. A lelőhely leletmentő feltárását 2011-ben Fodor László régész-muzeológus végezte el. Összesen 22 objektumszámot osztottak ki. Az objektumok között neolitikus cölöphelyek és gödrök voltak.

Halmajugra–Ugrai Római Katolikus templom területéről és annak környezetében 1966-ban vaskori, kelta sírleletek láttak napvilágot. A templom első építésének kora legalább a 13. század első felére tehető, de még az is meglehet, hogy korábbi kőfal maradványai is lehetnek. Halmajugra–Római Katolikus kőtemplomot 1696-ban említik. Valószínű, hogy eredetileg itt is egy jóval korábbi építésű templom állhatott.

V. A VÁLTOZTATÁSI SZÁNDÉKOK ISMERTETÉSE

Halmajugra Községi Önkormányzattól arról kaptunk tájékoztatást, hogy nem terveznek Halmajugra területén újabb beruházási munkákat és így kifejezetten csak az adattári adatokra alapozott, 10 évenként elvégzendő régészeti örökségvédelmi hatástanulmány elkészítését várják a Dobó István Vármúzeumtól.

VI. HATÁSELEMZÉS

A Mátraalján végzett 2004 és 2017 közötti terepbejárásainak tapasztalatai azt mutatják, hogy Halmajugra és környéke igen gazdag az őskőkori, paleolitikus lelőhelyekben. További paleolitikus lelőhelyek előfordulása várható Halmajugra területén, a markánsabb dobhátakon, pleisztocén patak és folyó teraszokon. Halmajugra–Malom úti-dűlőn előkerült újkőkori, neolitikus telep 3–5 km-es körzetében további újabb neolitikus telep előfordulása várható.

A Halmajugra–Ugrai Római Katolikus templom területéről és környezetéből előkerült kelta sír leletek arra is utalhatnak, hogy a templom területén vagy környékén kelta temető lehet. A templomkertben a rendelkezésünkre álló információk alapján, korábban semmilyen régészeti feltárás nem volt. A templomépület régészeti feltárásairól a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázisában nem találtunk adatokat. A Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis adatai alapján, Tankó Károly régész 2007-ben jelentette be a templomot vaskori (kelta) sír, 14. sz. gótikus, középkori templom és temető jellegű lelőhelyként. A templom feltárási és felújítási munkálatairól csak a Műemlékvédelmi Szemle 2002-es számában olvashatunk (Fülöp András régész írása). Sajnos geofizikai felmérést nem lehet kivitelezni a templomkertben, a számos, zavaró közmű szerezvény és a kis területet körbe vevő fémkerítés miatt. A templomkertben és a templom bármilyen felújítása során hitelesítő régészeti feltárást javasolnánk. A templomkertben a kelta temetőn kívül Árpád kori és középkori temető is sejtethető (Tankó Károly középkori temető bejelentése). A kelta temetőhöz a közelben kelta település tartozhat. Halmajugra Községi Önkormányzat nem tervez Halmajugra területén újabb beruházási munkákat. Ettől függetlenül Halmajugra területén bármilyen építkezés (köznyűfelújítás, házépítés alapozása) és mezőgazdasági földmunkák bolygatása által elég nagy valószínűséggel kerülhetnek elő újabb régészeti lelőhelyek és régészeti leletegyüttesek. Halmajugrán ezért szükségesnek tartanánk terepbejárásokat végezni. Halmajugra–Ugrai Reformtus templom 13. sz. első feléből megmaradt kapuzészlétét, templomhajóját és a belsejében található 14. sz. falfestmény régészeti bemutatását a térség turisztikai fejlesztése céljából érdemesnek tartanánk a Deák Állandó Régészeti Kiállítóhely népszerűsítésével összekötni.

VII. KÖLTSÉGGALKULÁCIÓ

Mivel változtatási szándékok most nincsenek, ezért költségek jelenleg nem is merülnek fel. Azonban ha a későbbiekben mégis földmunkákra kerülne sor, akkor régészeti megfigyelések, megelőző feltárások és magnetométeres mérések válhatnak szükségessé. Ezek költségeire vonatkozóan a hatályos törvények adnak iránymutatást. A földmunkák időtartamára javasolt régészeti megfigyelés díja a 68/2018. (IV.9.) Korm. rendelet egységes országos ajánlása alapján: 8 000 Ft/óra + ÁFA áron kalkulálható. Ennek alapdíja naponta 32 000 Ft/nap + ÁFA (4x8000), amely magában foglalja az első 4 óra munkadíját, ezen túl minden megkezdett óra újabb 8 000 Ft/óra + ÁFA.

A megelőző feltárás díja a 68/2018 (IV.9.) Korm. rendelet egységes országos ajánlása alapján: $3150 \text{ Ft/m}^2 + \text{ÁFA}$ áron kalkulálható. A beruházással érintett lelőhely, vagy az lelőhelyrésznek a magnetométeres felmérését el lehet végezni, ami a 68/2018 (IV.9.) Korm. rendelet egységes országos ajánlása alapján 40,- Ft/m² áron számítható.

VIII. A JAVASOLT ELJÁRÁSI REND

Bármilyen tervezett beruházás, ha kulturális örökségi elemeket (régészeti lelőhelyeket) érint, az engedélyezési eljárásba be kell vonni a Heves Megyei Kormányhivatal Egri Járás Járási Építésügyi és Örökségvédelmi Hivatalát és a szükséges örökségvédelmi feladatok tekintetében a hivatal határozatai szerint kell eljárni.

A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (Kötv.) 11. § alapján, a régészeti lelőhelyek általános védelmet élveznek. A védelemre irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenni (Kötv. 10. § (2)). Ezért a földmunkával járó fejlesztésekkel a régészeti lelőhelyeket lehetőség szerint el kell kerülni (Kötv. 19. § (1)).

Azonban a Kötv. 22. § (1) szerint: „A nyilvántartott régészeti lelőhelynek a beruházással kapcsolatos földmunkával érintett részén megelőző régészeti feltárást kell végezni.” A Kötv. 19. § (2) szerint: „A régészeti örökség elemei a régészeti érdekű területekről vagy a régészeti lelőhelyről csak régészeti feltárás keretében mozdíthatók el.”

A Kötv. 22. § (3) szerint: nyilvántartási adatok és – ha rendelkezésre áll – az előzetes régészeti dokumentáció adatai, valamint a beruházás régészeti örökségre gyakorolt hatása alapján a védettségi fokozat figyelembevételével a hatóság – jogszabályban meghatározottak szerint – a megelőző feltárás keretében régészeti megfigyelést, vagy próbafeltárást, vagy teljes felületű feltárást írhat elő.

IX. ÖSSZEFOGLALÁS

Halmajugra Községi Önkormányzat kifejezetten csak az adattári adatokra alapozott, 10 évenként elvégzendő régészeti örökségvédelmi hatástanulmány elkészítését kérte a Dobó István Vármúzeumtól.

A gyűjtött régészeti adatok alapján 7 régészeti korú lelőhely körvonalazódott Halmajugrán. Ezek közül mostanáig már 5 lelőhely a bányakitermelés és a patak meder áthelyezése miatt megsemmisült. A megmaradt lelőhelyek: Halmajugra–Ugrai Római Katolikus templom és Halmajugra–Római Katolikus templom. Ezenkívül még egy paleontológiai lelőhely került elő Visonta, Halmajugra Thorez keleti II-es kiterítési területéről, amely azóta a bányakitermelés következtében szintén megsemmisült.

Halmajugra Községi Önkormányzattól arról kaptunk tájékoztatást, hogy nem terveznek Halmajugra területén újabb beruházási munkákat. Ettől függetlenül Halmajugra területén bármilyen építkezés (köznyírási, házépítés alapozása) és mezőgazdasági földmunkák bolygatása által elég nagy valószínűséggel kerülhetnek elő újabb régészeti lelőhelyek és régészeti leletegyüttesek.

Halmajugrán ezért szükségesnek tartanánk terepbejárásokat végezni (a VI. hatáselemzésben részletesen kifejtett okok miatt), mivel feltételezhető, hogy több lelőhely lehet még a térségben.

Eger, 2018. július 30.

Gutay Mónika
régész¹

Dobó István Vármúzeum

¹ Diploma száma: Örregészeti Egyetemi Oklevél

X. NYILATKOZAT

Alulírott Dr. Domboróczki László nyilatkozom arról, hogy a dokumentáció tartalma megfelel az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak, továbbá, hogy az örökségvédelmi hatástanulmány elkészítésére jogosultsággal rendelkezem.

Eger, 2018. július 30.

.....

Dr. Domboróczki László régész, PhD

régész diploma száma: ELTE BTK 114/92.

doktori oklevél száma: ELTE Doktori Tanácsa P-484/2001.

kulturális szakértői nyilvántartásba vétel száma: 7/2012.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ács Csilla: Lelőhely bejelentő adatlapok Heves megyéből 2009, KÖH 600/1213/2009 Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <https://archeodatabase.hmm.hu/hu/node/23214>.
- Dercsényi_Dezső –Voit Pál szerk.: Halmajugra in Heves megye műemlékei III., IX. kötet, Akadémia Kiadó 1978. 246–247.
- Domboróczki László: Jelentés a Visontai D-i bánya Ny-i részén – pontosabban a Sós völgyi-patak árhelyezése kapcsán lehumuszolt új mederszakasz nyomvonalán – Halmajugra-Malom úti dűlő néven bejelentett régészeti lelőhely nyilvántartásba vétele érdekében 2011.04.19-én végzett helyszíni szemléről. (kézirat)
- Fodor László–Vörös István: Alsó pleisztocén ősemélymaradványok Visontáról. 1983. (DIV RAD 397 kézirat)
- Fodor László–Vörös István: Pleisztocén ősemélymaradványok Visontáról. 1988. Agria XXIV. 5 – 20. https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_HEVE_agria24/
- Fodor László: Halmajugra-Malom úti–dűlő lelőhely ásatási naplója 2011. június 20. és július 8. (kézirat)
- Fodor László: Halmajugra közység Településrendezési tervéhez készült Örökségvédelmi Régészeti Hatástanulmány 2006.
- Fodor László: Jelentés mentő feltárásról, Halmajugra, Malom-úti-dűlő, 2011, KÖH 600/1930/2012. Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <https://archeodatabase.hmm.hu/hu/node/41690>
- Fülöp András: Halmajugra, római katolikus templom in: Műemlékvédelmi Szemle, A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Tájékoztatója XII. évf. 2. 2002. 41–43.
- https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/MuemlekvedelmiSzle_2002_02/?query=m%C5%B1eml%C3%A9kv%C3%A9delmi%20szemle%202002&pg=0.
- Gutay Mónika: Jelentés terepbejárásról, Mátra déli része, 2010-2011, KÖH 600/1360/2011, KÖH 600/1360/2011, Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <https://archeodatabase.hmm.hu/hu/node/41901>, <https://archeodatabase.hmm.hu/hu/node/41690>, <https://archeodatabase.hmm.hu/hu/node/41587>
- Gutay Mónika: Jelentés terepbejárásról, Halmajugra, Visonta, 4 db lelőhely, 2011. 600/2421/2011, Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <https://archeodatabase.hmm.hu/hu/node/46967>.

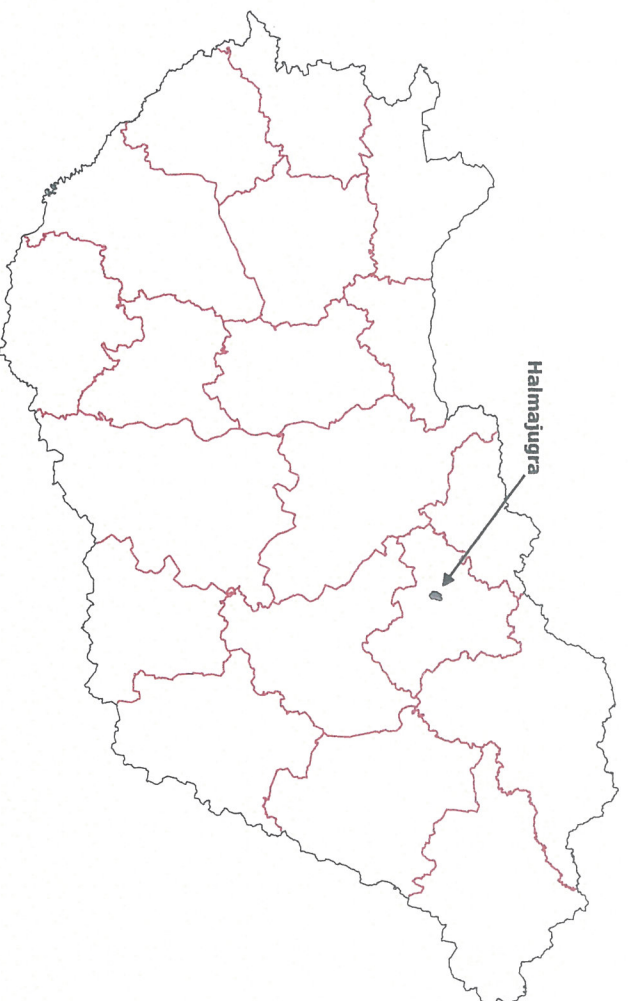

- <https://archeodatabase.hmm.hu/hu/node/47024>, <https://archeodatabase.hmm.hu/hu/node/46959>
<https://archeodatabase.hmm.hu/hu/node/41690>
- Gutay Mónika:** Jelentés a Halmajugra D-i bánya terület: Halmajugra–Szoller-dűlő, Karácsondi–part-dűlő, Malom úti-dűlő és Visona–Karácsondi határra járó-dűlőn végzett terepbejárásról, 2013. LITK/1992/2013, Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <https://archeodatabase.hmm.hu/hu/node/46959>
- Gutay Mónika:** Halmajugra határa in: Régészeti kutatások Magyarországon 2011, 65. https://archeodatabase.hmm.hu/sites/default/files/rkm/2018-07/RKM_2011.pdf
- Gutay Mónika:** Karácsond határa in: Régészeti kutatások Magyarországon 2011, 76. <https://archeodatabase.hmm.hu/hu/download/41587/file/264a9e0d-e183-4a56-a437-228aa6b39c8e?type=pdf>
- Gutay Mónika:** Összefoglaló jelentés Halmajugra–Szoller-dűlő 3., 2013., 600/1239/20152, Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <https://archeodatabase.hmm.hu/hu/node/46959>
- Gutay Mónika:** Összefoglaló jelentés Halmajugra–Szoller-dűlő 3., 2014., 600/1563/2016 Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis <https://archeodatabase.hmm.hu/hu/node/46959>
- Gutay Mónika** Jelentés lelőhelyek adatainak módosításáról- Halmajugra, Szoller-dűlő, Karácsondi-part-dűlő, 2014 600/547/2014, Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <https://archeodatabase.hmm.hu/hu/node/46959>
- Gutay Mónika:** Halmajugra–Szoller-dűlő 3. sz. felső paleolitikus lelőhely leletmentő feltárásai (poszter). IV. Északkelet-Magyarországi Régészeti Kutatások Konferencia 2015.
- Gutay Mónika:** Előzetes jelentés Halmajugra–Szoller-dűlő felső paleolitikus telep leletmentő feltárásairól. 2016. Agria XLIX. 9–15.
- Gutay Mónika:** Jelentés helyszíni szemléről- Feldebrő, Vécs, Karácsond, 2016, 600/1440/2016, Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <https://archeodatabase.hmm.hu/hu/node/14222>
- Gutay Mónika:** Karácsond–Ugrai-part 2. leletmentő feltárás 30 napos jelentés 2016., 2017. (kézirat)
- Hellebrand Magdolna:** A halmajugrai kelta. lelet.. DER KELTISCHE FUND VON HALMAJUGRA. Egri Múzeum Évkönyv X. 1972. 107–118.
https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_HEVE_agria10/
- Tankó Károly:** Jelentés terepbejárásról, Bene-patak völgye, 2007-2008, KÖH 600/1623/2011, Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <https://archeodatabase.hmm.hu/hu/node/43277>.

<https://archeodatabase.hmm.hu/hu/node/23214>, Halmajugra – Ugrai-Római katolikus templom ismertetése a műemlékem.hu oldalon, <http://www.muemlekek.hu/muemlek?id=5732>

MELLÉKLETEK

1. ábra Halmajugra elhelyezkedése

2. ábra Az első katonai felmérés 1782–1785

3. ábra A második katonai felmérés 1819–1869

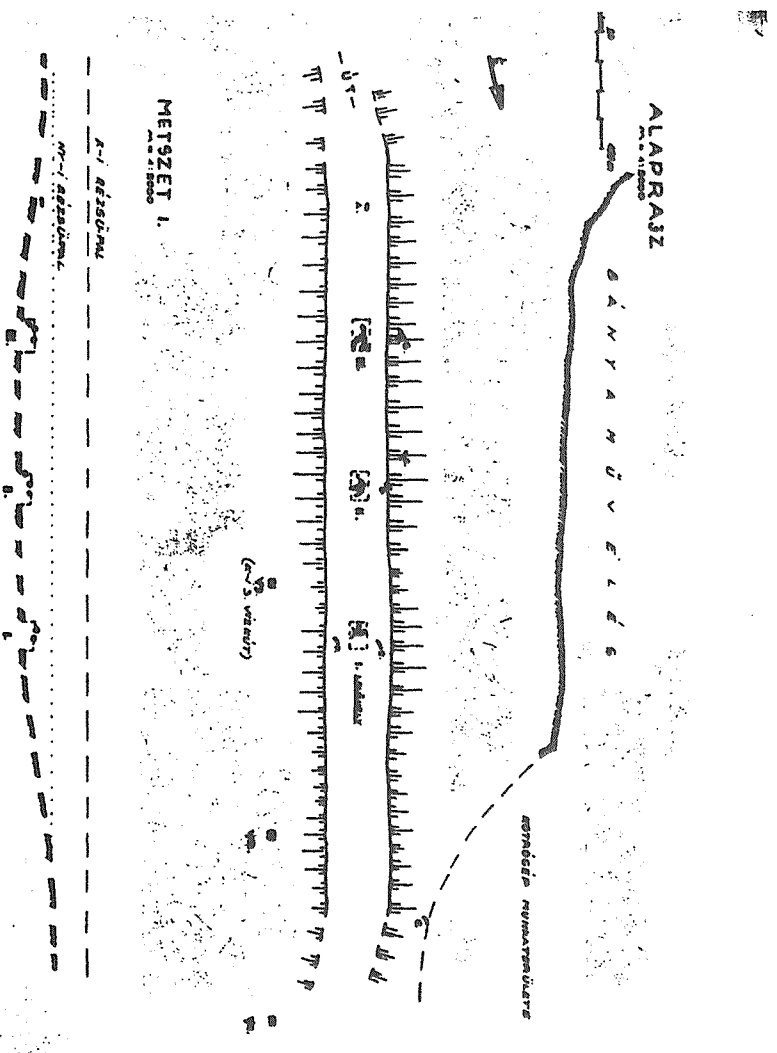
4. ábra Habsburg Birodalom harmadik katonai felmérés 1869–1887

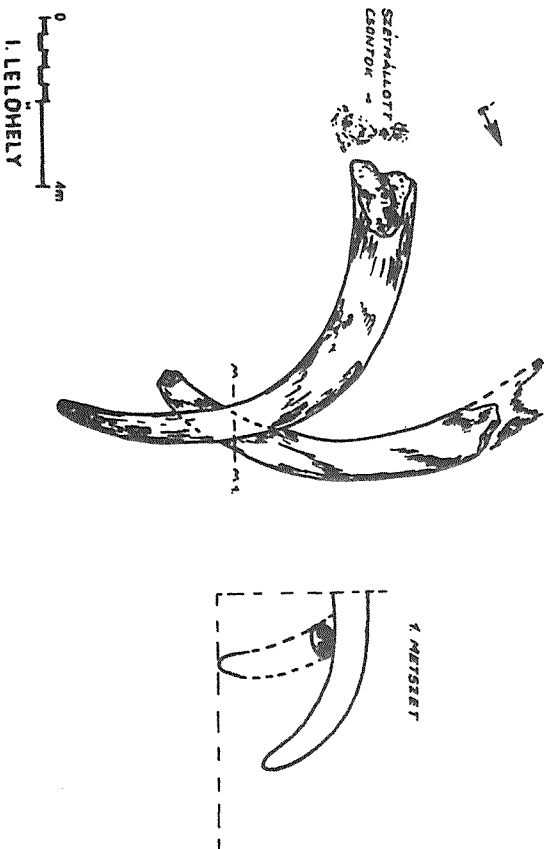

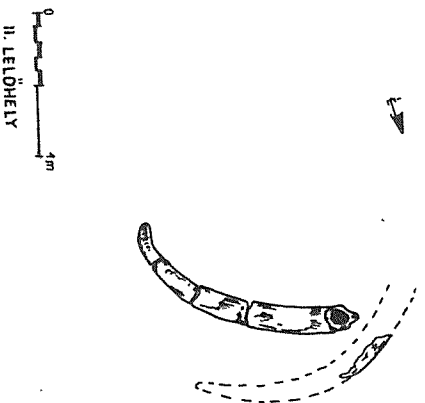
5. ábra Halmajugra 2017 októberi google earth térkép

3. kép Keleti II. I. leletcsoport. Fodor László rajza

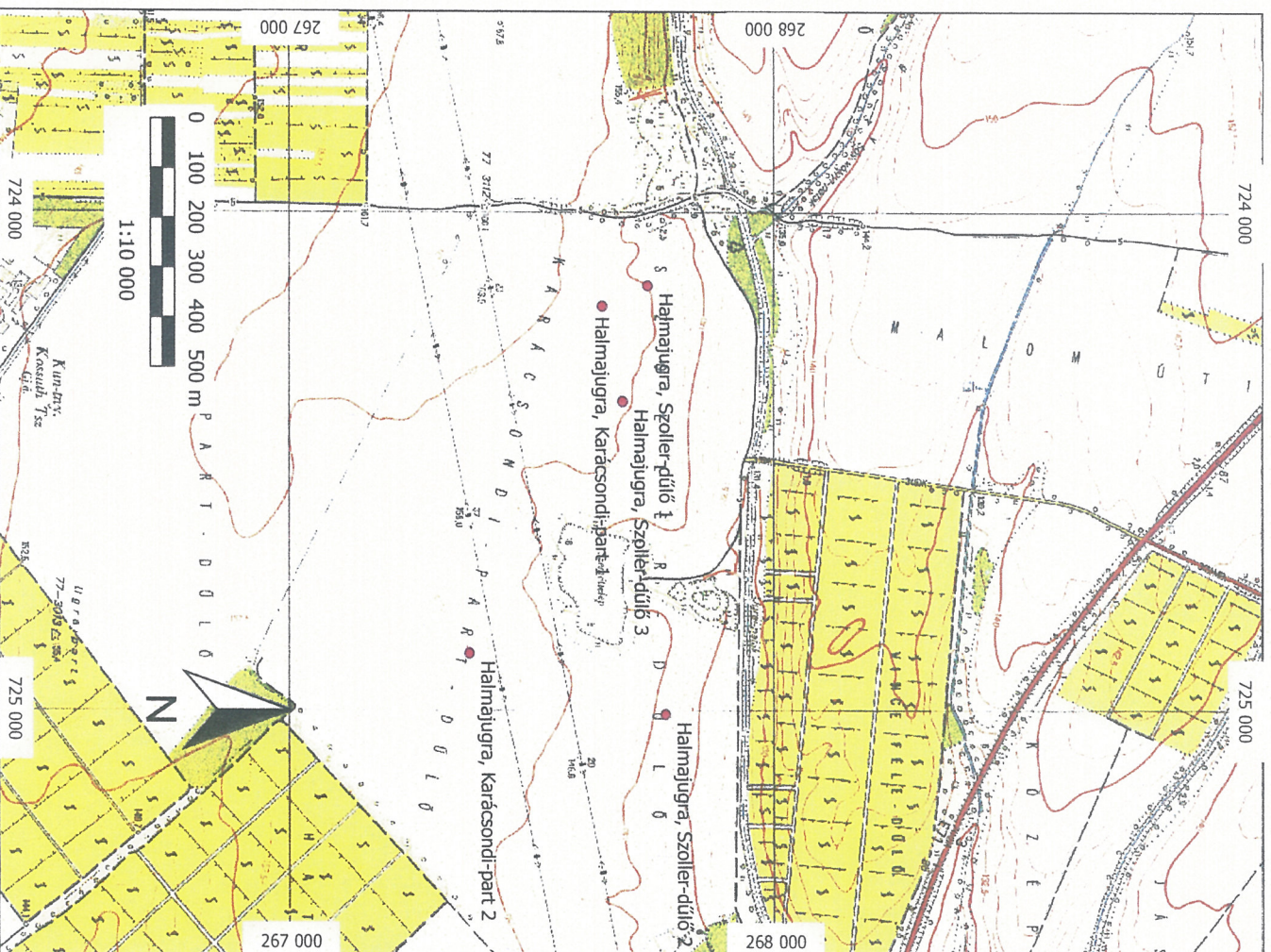
4. kép Keleti II., II. leletcsoport. Fodor László rajza

8

7. ábra Fodor László 1983-as lelemtető feltárásán előkerült agyarpárok

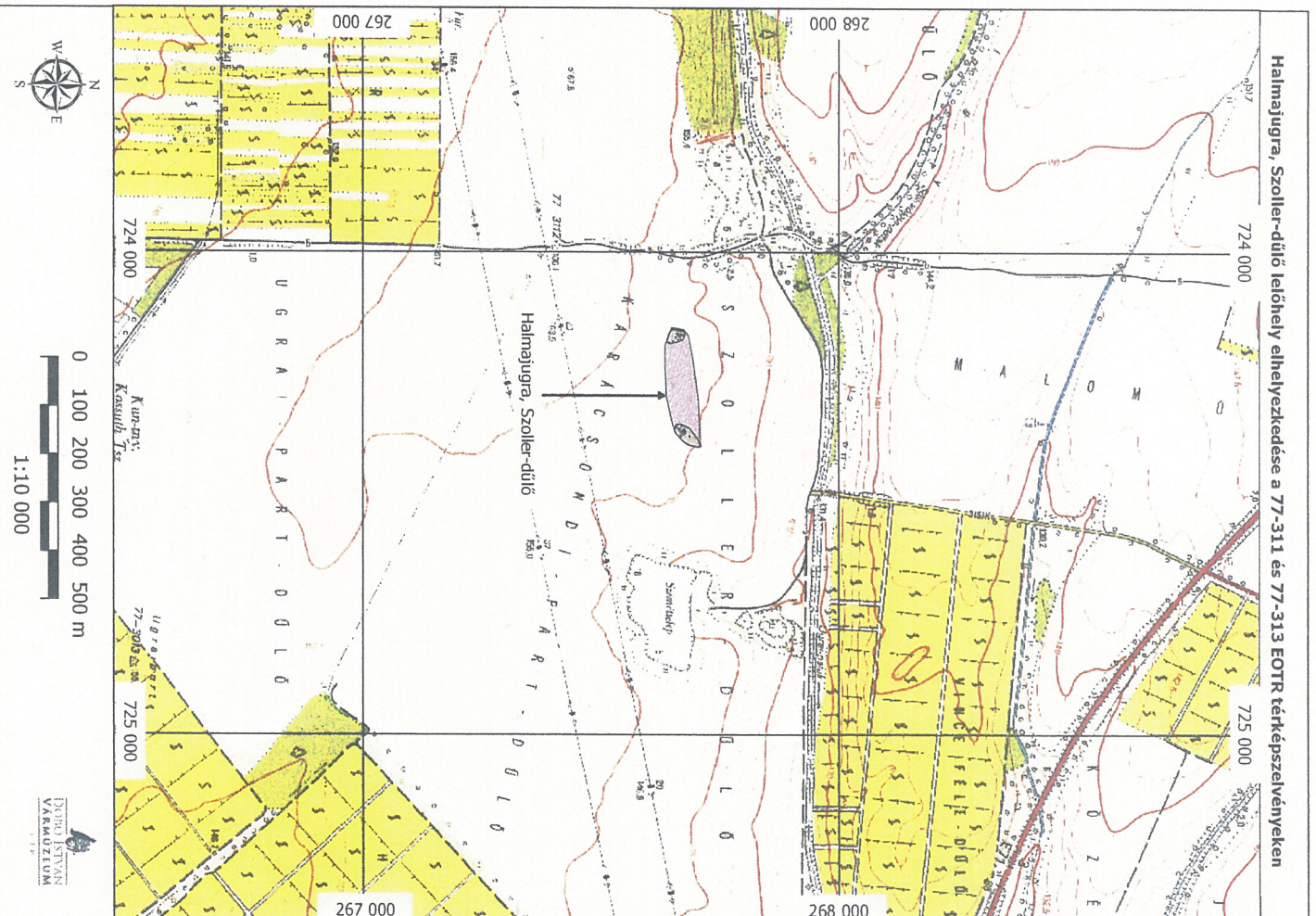

Régészeti lelőhelyek Halmajugra közelében a 77-313 EOTR térképszelvényen

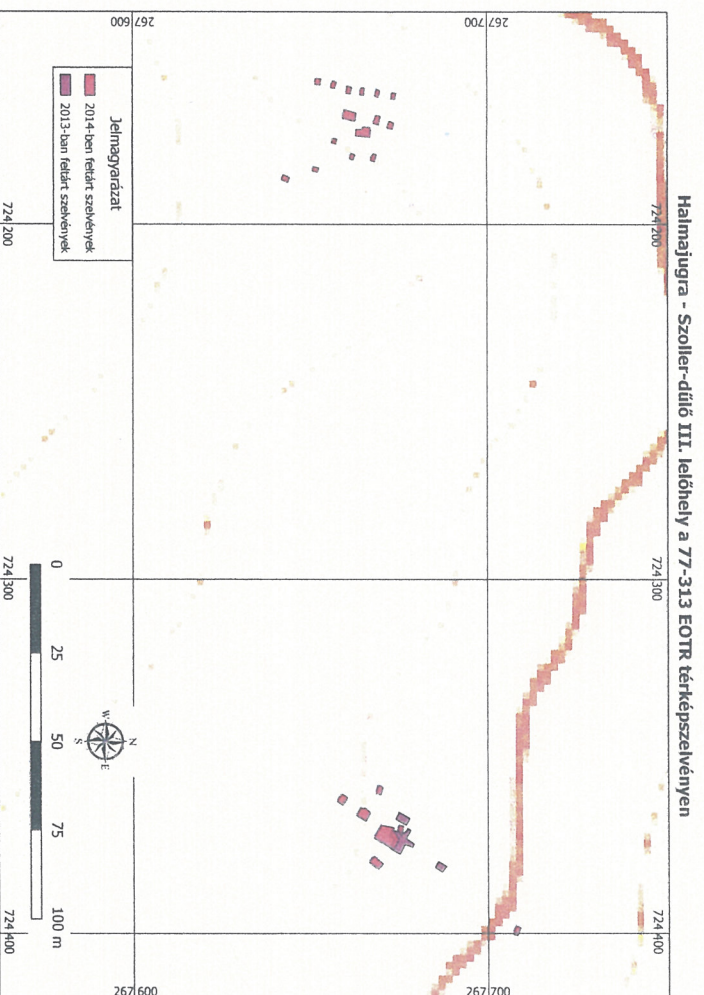
10. ábra Halmajugrai őskőkori, paleolitikus lelőhelyek

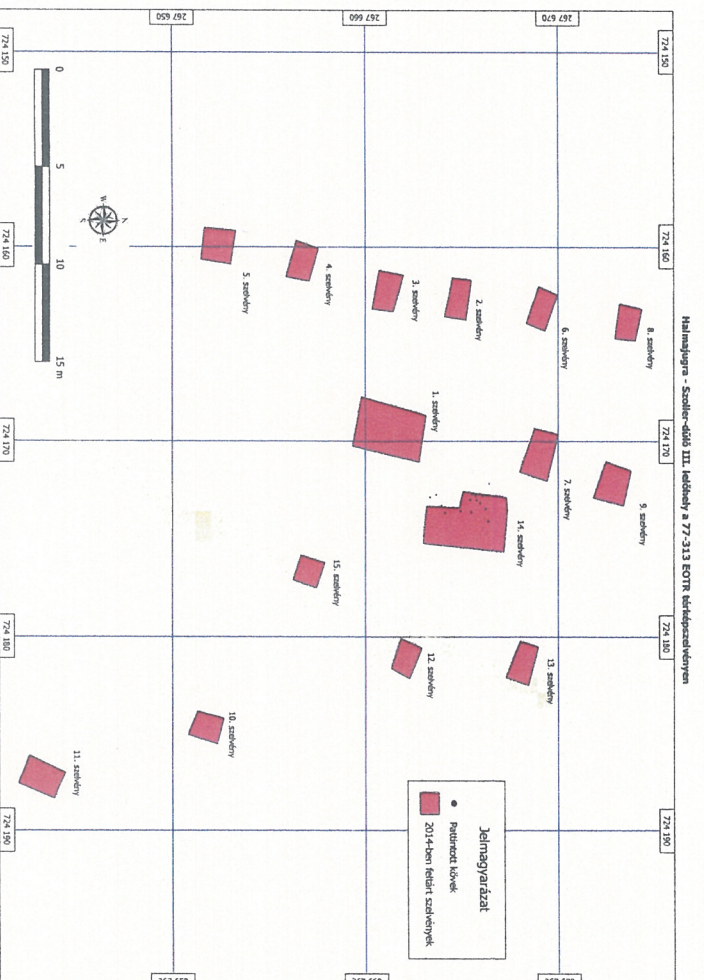

11. ábra Halmajugra–Szoller-dűlő 3. és Halmajugra–Karácsondi-part-dűlő 1. leelőhelyek összevonása

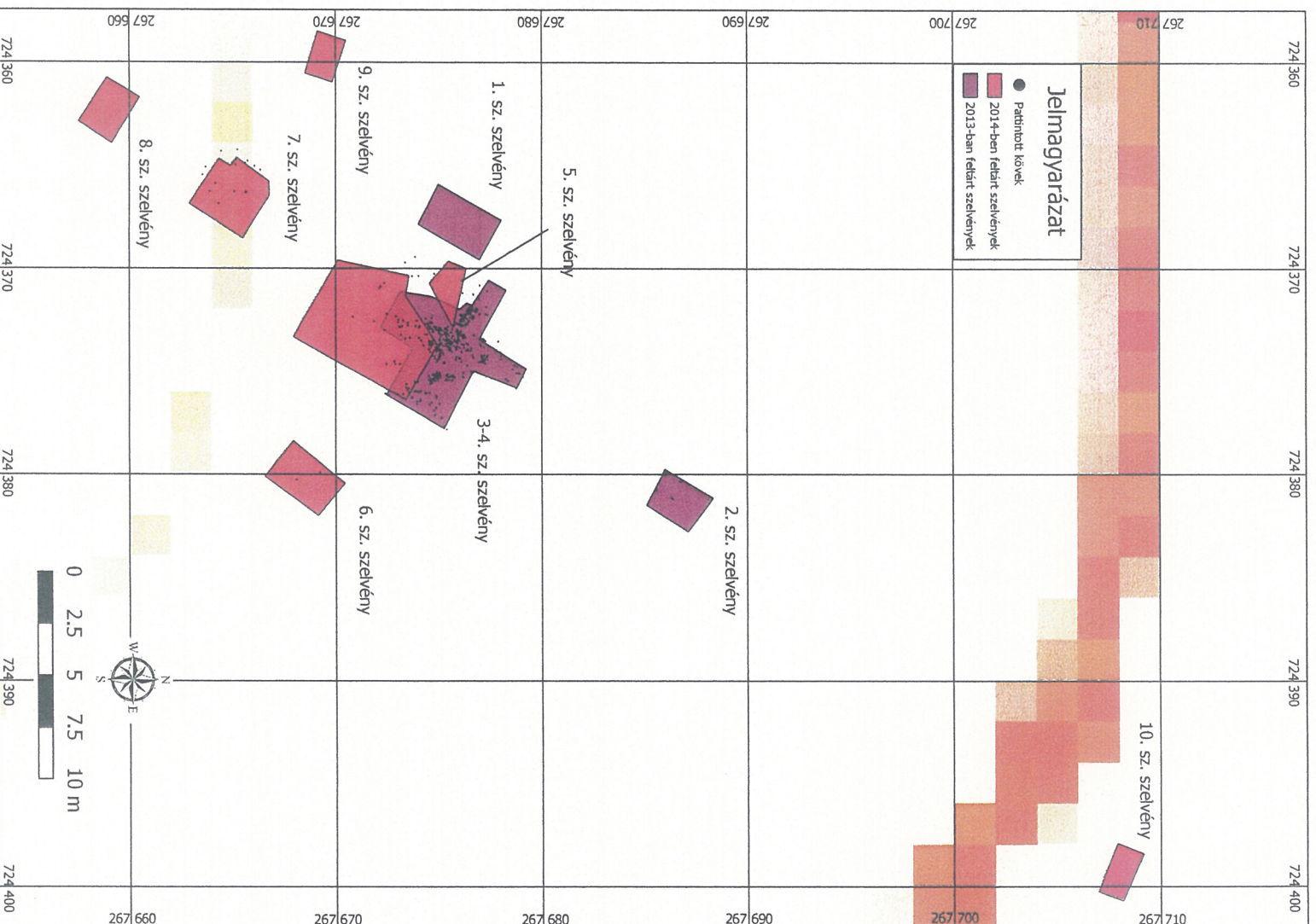

12. ábra Halmajugra –Karácsondi-part-dűlő 1. (Halmajugra–Szoller-dűlő 3.)
2013-as és 2014-es feltárási szelvényei

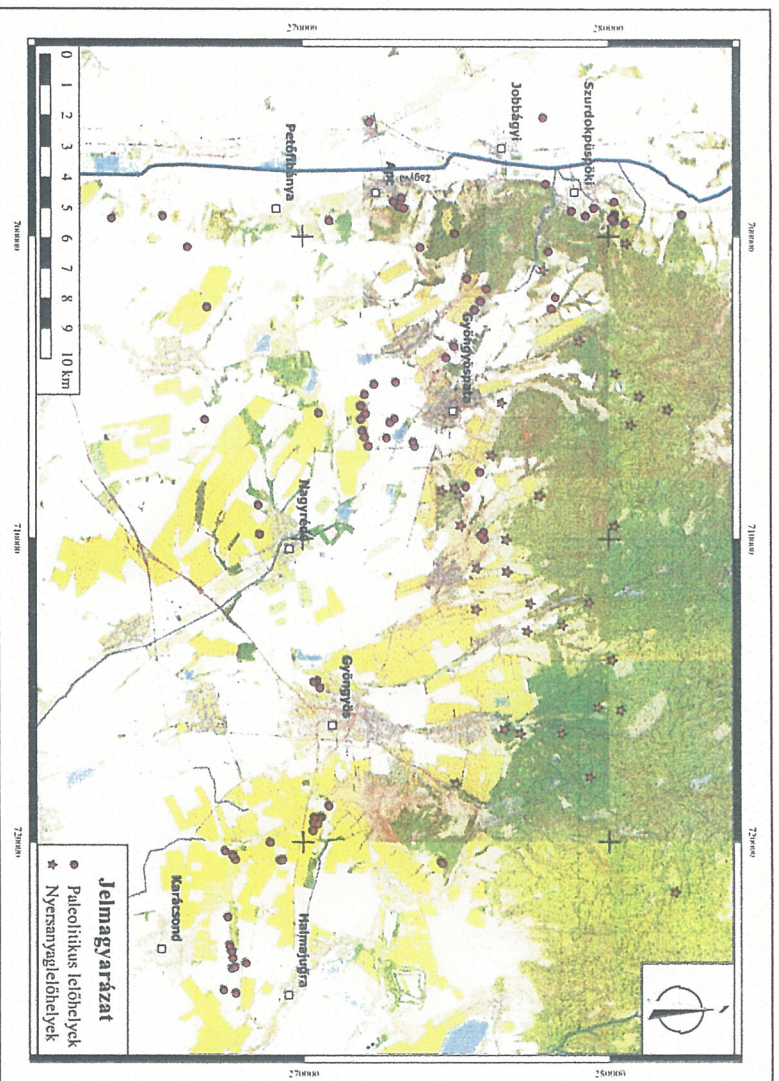
13. ábra Halmajugra –Karácsondi-part-dűlő 1. (Halmajugra–Szoller-dűlő 3.)
2013-as és 2014-es feltárási szelvényei

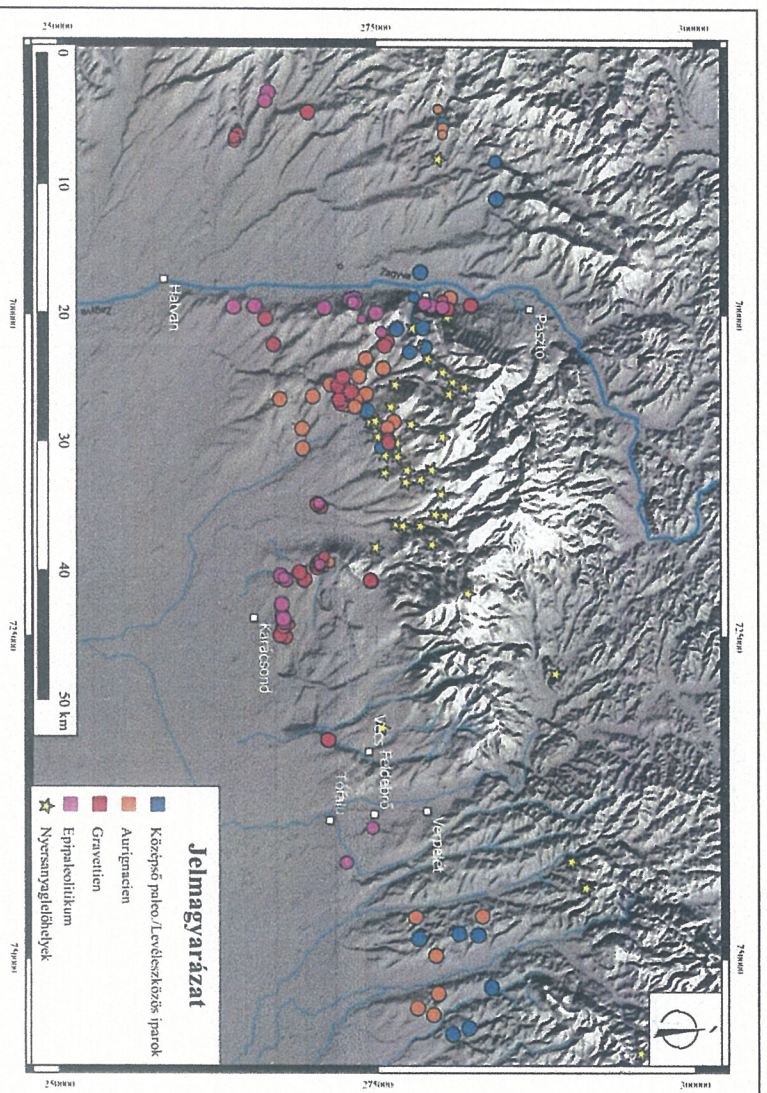
Halmajugra - Szoller-dűlő III. lelőhely a 77-313 EOTR térképszelvényen

14. ábra Halmajugra–Karácsondi-part-dűlő 1. (Halmajugra–Szoller-dűlő 3.)
2013-as és 2014-es feltárási szelvényei

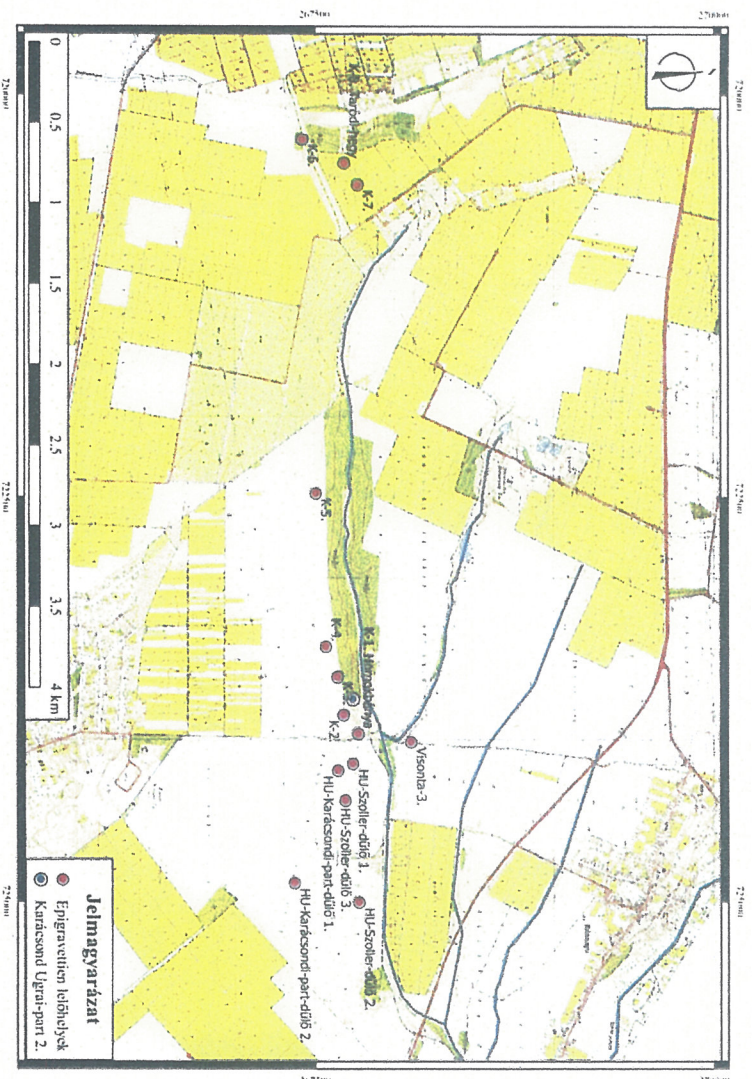

15. ábra 2004 és 2017 közötti terepbejárásaink (Gutay Mónika, Kerékgyártó Gyula) során azonosított paleolitikus lelőhelyek

16. ábra 2004 és 2017 közötti terepbejárásaink során azonosított paleolitikus lelőhelyek

17. ábra Halmajugra és környezetének paleolitikus lelőhelyei

18. ábra Halmajugra–Kőrösöndi-part-dűlő 1. (Halmajugra–Szoller-dűlő 3.) lelőhely tájfoto

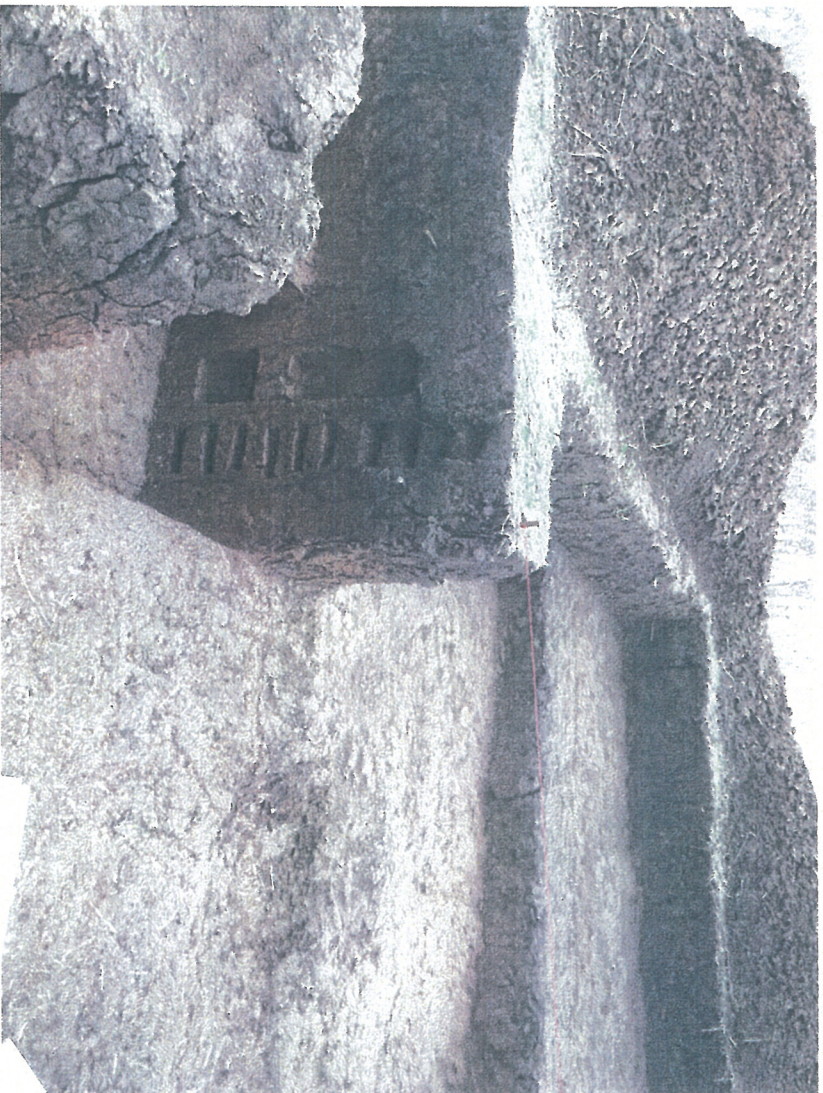

19. ábra Bontómunka és felület tisztítás, a fotón Bata László

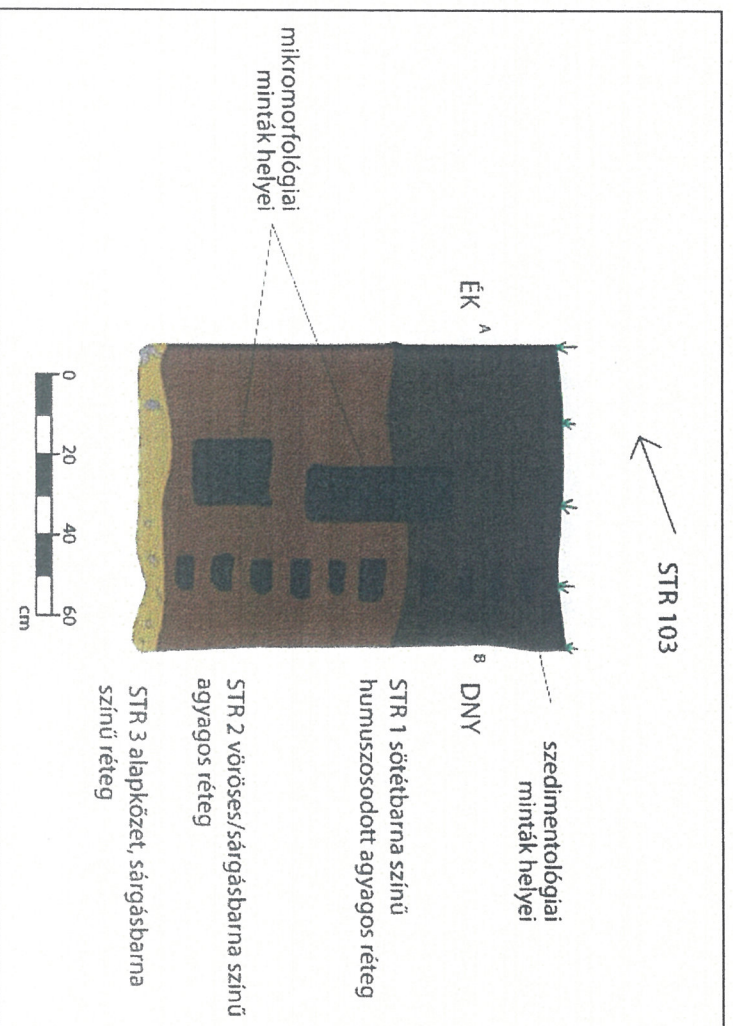

20. ábra Szedimentológiai, mikromorfológiai mintavételezések, a fotón Mester Zsolt (ELTE BTK Régészettudományi Intézet)

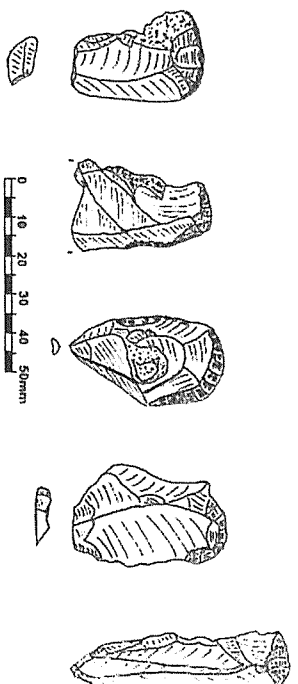
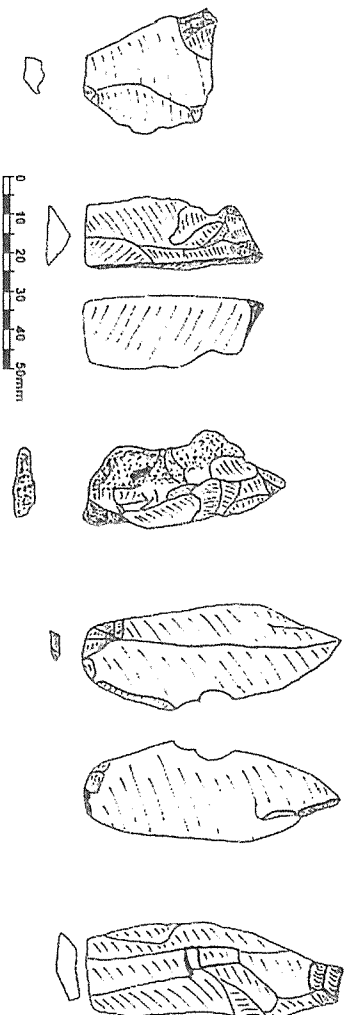

21. ábra Szedimentológiai, mikromorfológiai és OSL minták helyei a metszeten

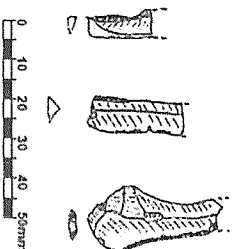
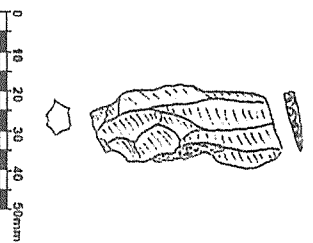

22. ábra Üledékréteg leírások

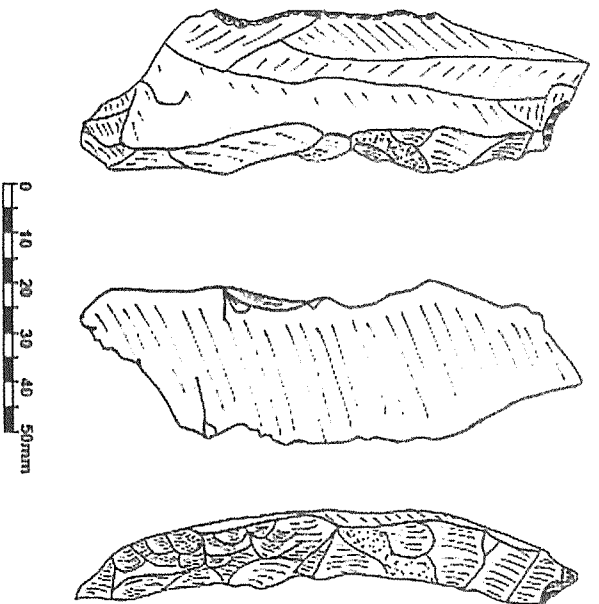

23. ábra Őskőkori/Paleolitikus patintott kövek: vésők, szilánkvakarók, pengevakarók

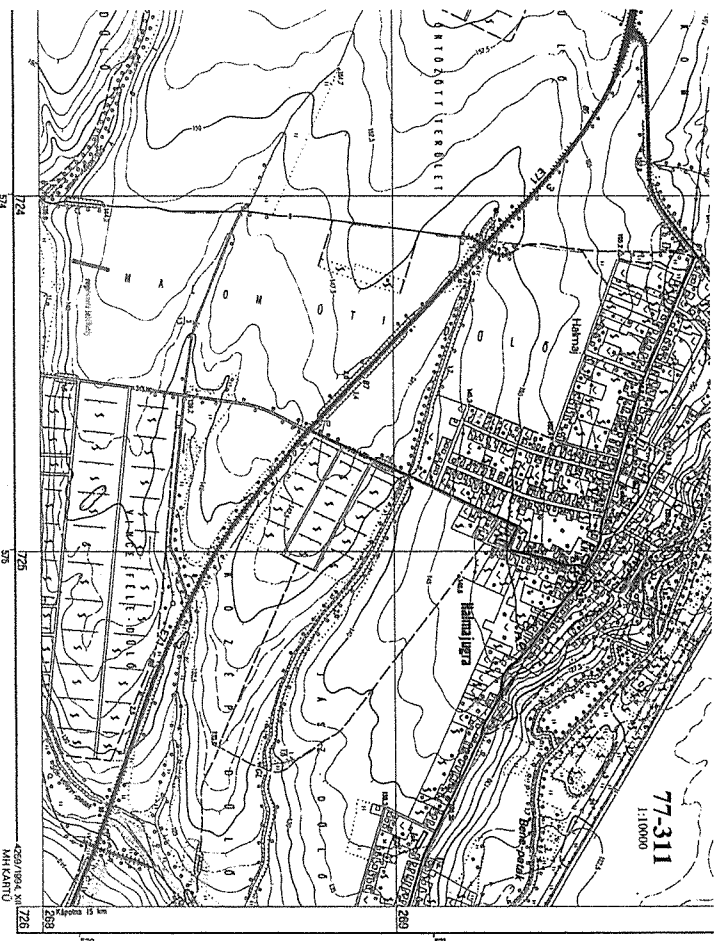

24. ábra Őskőkori/Paleolitikus patintott kövek: szilánkvakarók, csontított penge, retusált, tompított hátú lamellák

25. ábra Csonkított, völgylelt és retusált penge

26. ábra Domboróczi László régész által GPS-el bemért régészeti objektumok területe Halmajugra-Malom úti-dűlő lelőhelyen

27. ábra Halmajugra–Malom úti-dűlő lelőhely tájfotó

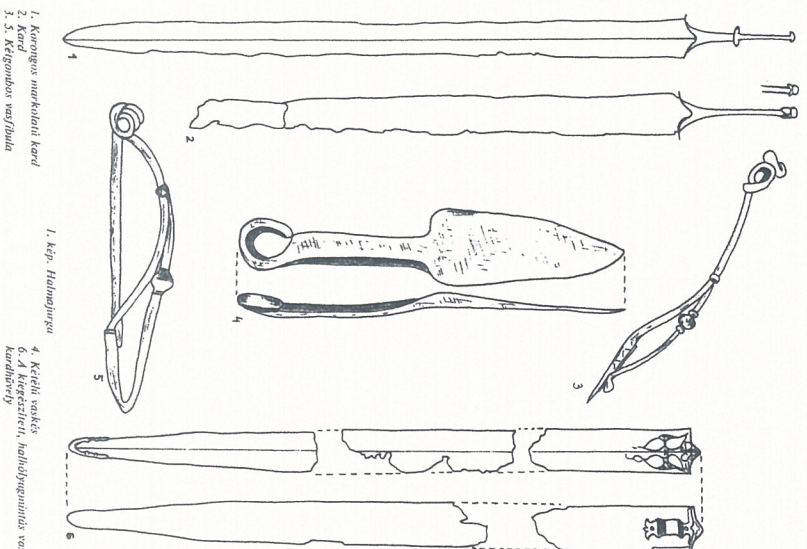

28. ábra Domboróczi László régész objektumfoltok fénykép felvétele Halmajugra–Malom úti-dűlőn

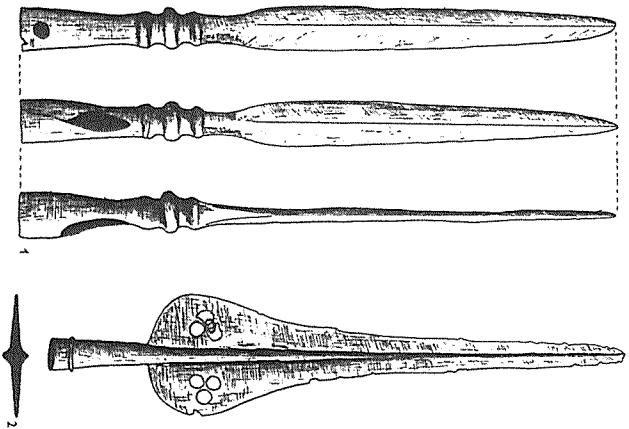

29. ábra Újkőkori, neolitikus kerámia töredékek Halmajugra–Malom úti-dűlőről

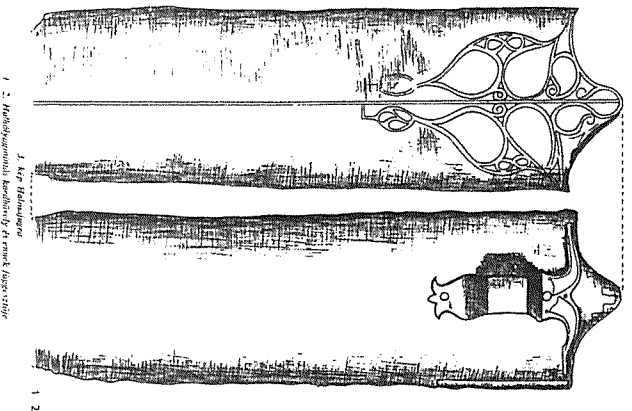
30. ábra Vaskori, kelta sírleletek Halmajugra–Ugrai Római Katolikus templom területéről és környezetéből

3. kép: Halmajugra
1. Felsőnyélű sábkész ládáján három részlet
2. Alsó sábkész ládáján

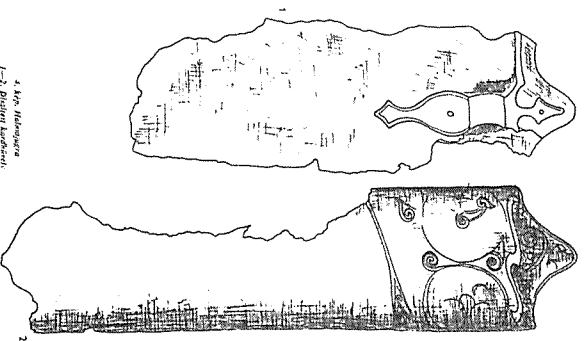
31. ábra Vaskori, kelta sírleletek Halmajugra–Ugrai Római Katolikus templom területéről és környezetéből

3. kép: Halmajugra
1. Felsőnyélű sábkész ládáján három részlet
2. Alsó sábkész ládáján

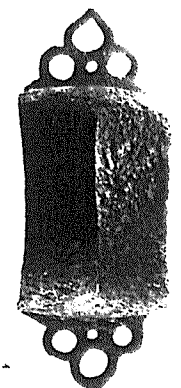
32. ábra Vaskori, kelta sírleletek Halmajugra–Ugrai Római Katolikus templom területéről és környezetéből

4. kép. Halmajugra
1–2. Dúdaii korbácsi.

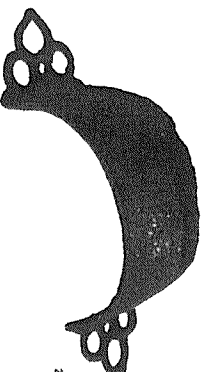
33. ábra Vaskori, kelta sírleletek Halmajugra–Ugrai Római Katolikus templom területéről és környezetéből

4

3

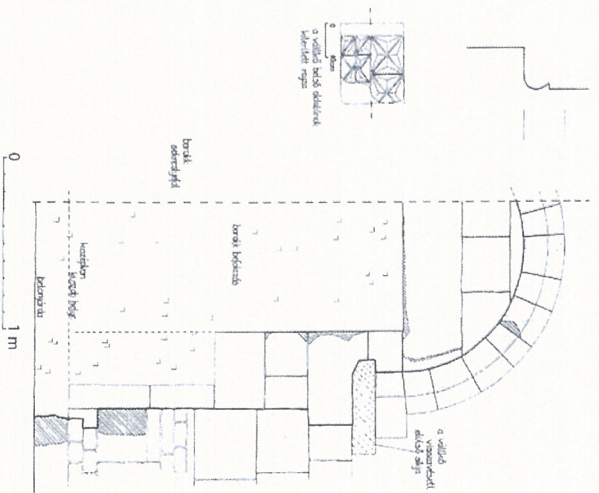
2

5. kép. Halmajugra
1–2. Hosszúcsú agyagból vagy fából
3. Keltai vaskori

6. kép. 1–2. Polisztyén

34. ábra Vaskori, kelta sírleletek Halmajugra–Ugrai Római Katolikus templom területéről és környezetéből

Halmajugra, római katolikus templom. A 13. századi északi kapu nyugati szakasza a megmaradt vállkö felmérésével. Rajz: Fülöp András, 2001.

35. ábra Halmajugra–Ugrai Római Katolikus templom északi kapujának rajza

36. ábra Halmajugra–Ugrai Római Katolikus templom északi kapujának fotója

37. ábra Halmajugra–Ugrai Római katolikus templom

38. ábra 14. századi Utolsó Ítélet című oltárfestmény, előtte barokk kori Szent Imre herceg felszentelését ábrázoló festmény

39. ábra talán Krisztus kelyhe, írástudó, szentéletű szerzetesek

40. ábra Gyónni készülő, meztelen, imádkozó emberek

41. ábra Imádkozó szerzetesek

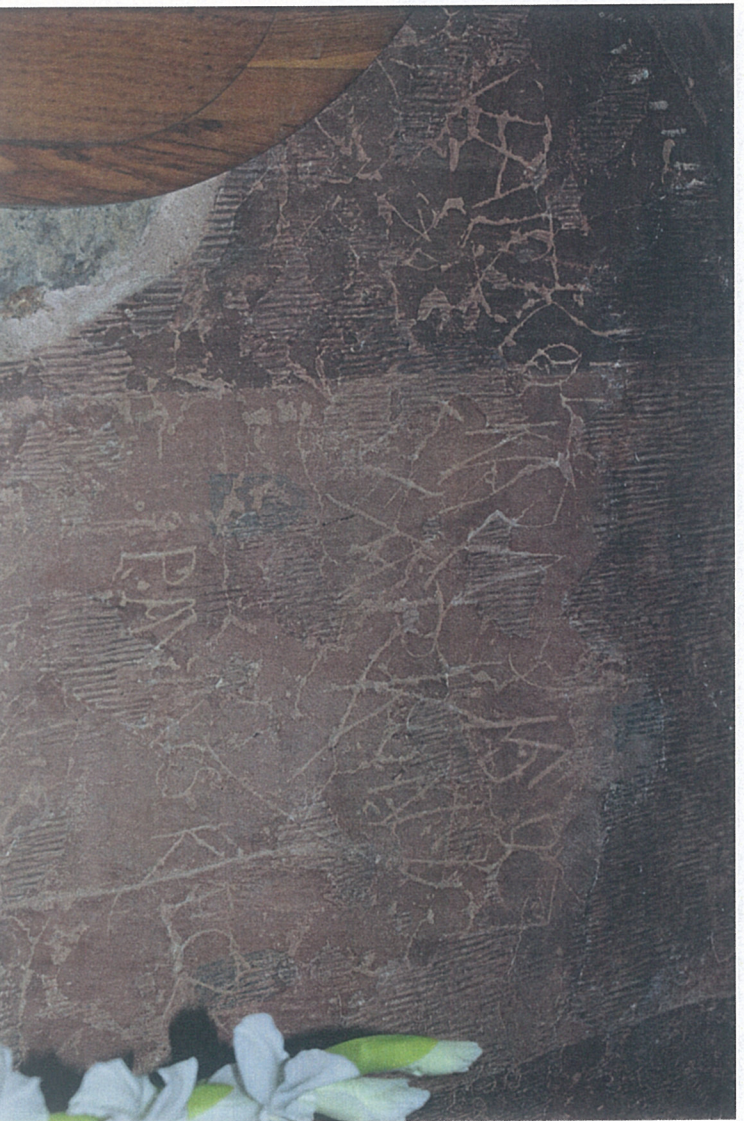

42. ábra Imádkozó szerzetesek, alattuk az embereket elnyelő fenevad

43. ábra Ördög terei az embereket a fenevad szájába

44. ábra Utólag készített karcolatok, „graffiti” a falfestményen

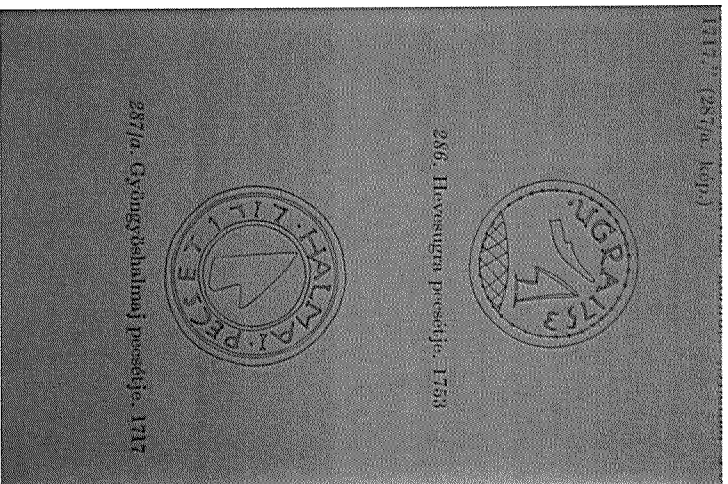

45. ábra Frater Mathias felirat

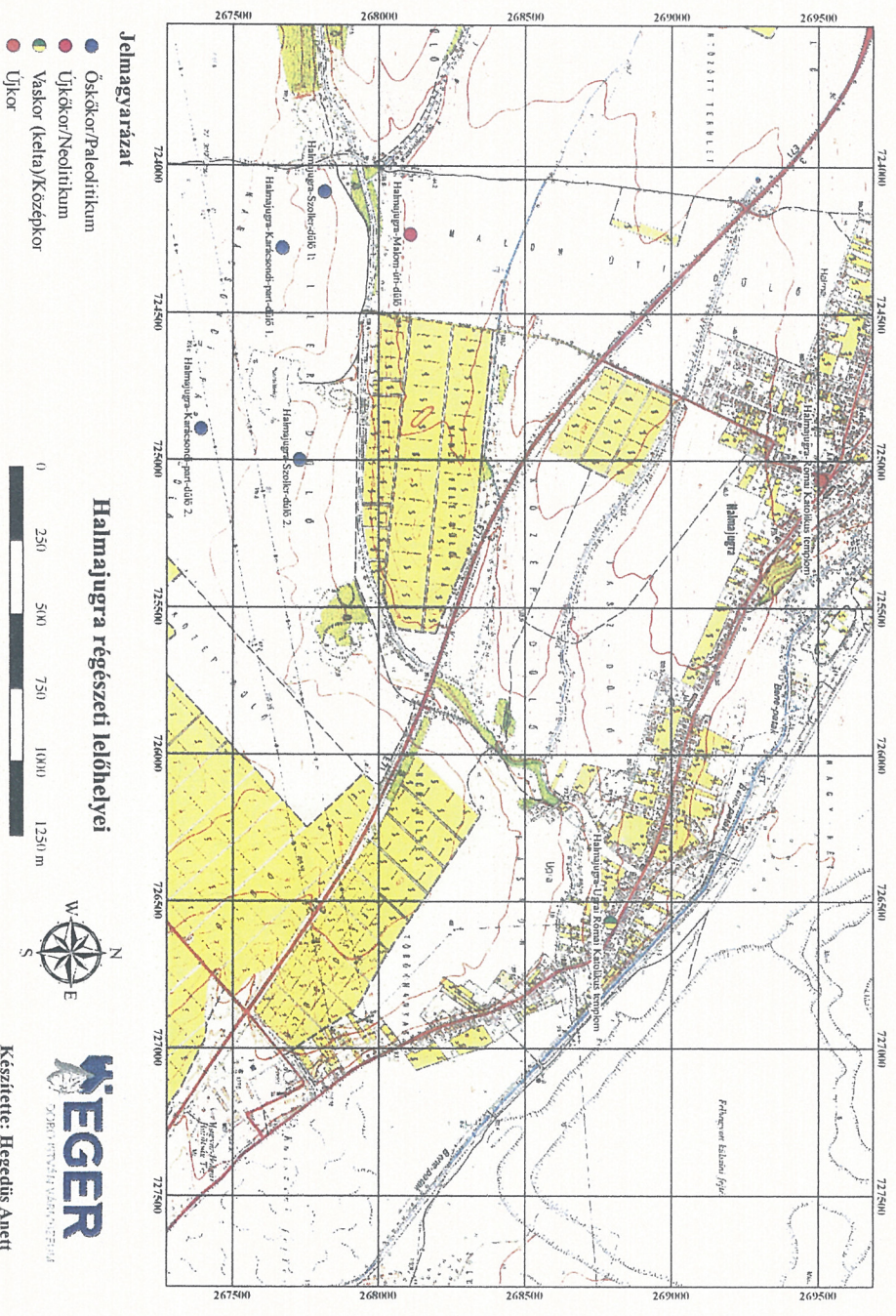
46. ábra Halmajugra–Római Katolikus templom

47. ábra Hevesugra és Gyöngyöshalmaj pecsétje

48. ábra Halmajugra régészeti lelőhelyek áttekintő, topográfiai térképe

2. melléklet a 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelethez

Régészeti lelőhely-bejelentő adatlap adattartalma

(A *-gal jelölt pontok nyilvántartott régészeti lelőhely védetté nyilvánítására, valamint a védettség megszüntetésére irányuló kezdeményezés esetén kötelezően kitöltendő!)

1. A lelőhely azonosító adatai

1.1. Megye, város, település neve, kerület, utca, házszám **Heves megye, Halmajugra külterület**

*1.2. A lelőhely nyilvántartási azonosító száma **77503**

2. A lelőhely neve **Ugrai Római Katolikus templom**

3. A lelőhely pontos helye

3.1. A mellékelt térkép(vetület) fajtája **EOV 1:10 000**

3.2. A helyszínen mért EOY vagy WGS84 földrajzi koordináták: ..... vagy

A térképlap száma és a térképről leolvasott koordináták: X (É-D): **268793** Y (K-Ny): **726573**

*3.3. A lelőhely védésére vagy védettségének megszüntetésére vonatkozó javaslat esetén területének középponti EOY koordinátái

*3.4. Helyrajzi szám, ha a bejelentő rendelkezésére áll **648**

3.5. Földrajzi leírás **A templom közvetlenül a főút mellett, egy környezetéből markansán kiemelkedő dombháton található**

*4. A lelőhelyen talált régészeti jelenségek jellege és kora

Temetkezés

Vaskor (kelta)

Templom

13. sz. első fele, 14. sz. Középkor, Újkor

Temető

Középkor

*5. A lelőhely tudományos jelentősége

6. A lelőhely állapota **részben feltárt**

6.1. A terület használatára vonatkozó információ **Római Katolikus Egyház**

*6.2. A régészeti lelőhely veszélyeztetettsége

6.3. Információ arra vonatkozóan, hogy a 6.1. pont szerinti használat veszélyeztet-e a lelőhelyet

*7. A lelőhely ismertsége *terepbejárás, feltárás, adattár, helyszíni szemle*

*8. A lelőhelyen végzett régészeti tevékenység

év   tevékenység   név   megjegyzés
1968 terepbejárás Horváth Jolán, Nagy Árpád (1966-ban talált vaskori, kelta sírleleteket azonosítottak)
2001 feltárás és felújítás Fülöp András (13. sz. első feléből származó kapu és templomhajó azonosítása)
2007 terepbejárás Tankó Károly (lelőhely bejelentése)
2018 helyszíni szemle Gutay Mónika

9. Javaslat a lelőhely további kutatására

*10. Védőövetet kijelölésének szükségessége

11. A leletet befogadó múzeum *Dobó István Vármúzeum, Eger*

12. A bejelentő neve, címe *Gutay Mónika régész-muzeológus, Dobó István Vármúzeum, Eger*

13. Megjegyzés *A templom műemléki védelem alatt áll, azonosítószáma 5732, törzsszáma 2199. eredeti kategóriája szakrális építmény. (Örökségvédelem.hu, <http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=5732>).*

Halmajugrán, Pityh Béla iskolaigazgatónál egy nagyon szép kelta síregyüttest talált Horváth Jolán, régész egyetemi hallgató, 1968 őszén, terepjárás közben. Bejelentése nyomán az egri múzeumból Nagy Árpád régész ment ki a helyszínre, ahol megtudta, hogy 1966-ban bukkantak a tárgyakra. A két fibulát a katolikus templomnál, a templom kerítésének alapozásakor találták. Az elbeszélések szerint egy csontvázas sírban, Halmajugra–Ugrai Római Katolikus templomtól körülbelül hatszáz méterre 1966-ban, az Április 4.-utában került elő a több kelta sírlelet, pajzsfőgő, vaskés, kétfajta kardkötőlánc, lándzsahegyek, két kard, két kardhüvely és edénytöredékek (30–34. ábra). Sajnos, azt nem sikerült tisztázni, hogy a leletek hány sírból származnak és hogy milyen volt a síron belüli egymáshoz való viszonyuk (*Hellebrand Magdolna: A halmajugrai kelta. lelet.. DER KELTISCHE FUND VON HALMAJUGRA. Egri Múzeum Évkönyv X. 1972. 107–118. https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_HEVE_agria10/*).

Tankó Károly régész 2007-ben, amikor terepbejárást végzett a lelőhelyen, akkor jelentette be a templomot vaskori (kelta) sír, 14. sz. gótikus, és későbbi átépítésű középkori templom lelőhelyeként. Ezenkívül a templom körül még középkori temetőt jelentett be (*Tankó Károly,*

Jelentés terepbejárásról, Bene-patak völgye, 2007-2008, KÖH 600/1623/2011, Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <https://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/43277>).

A templom régészeti feltárásairól a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázisában semmilyen adatot nem találtunk, csak a Műemlékvédelmi Szemle 2002-es számában, Fülöp András régész írt a templom feltárási és feljuttatási munkáiról.

„A ma Halmajugrán található, egykori hevesugrai r. k. templom a középkori Ugrai plébániatemploma volt. A falura és a Szent Imre patrociniumú templomra vonatkozó első írott adat az 1332-1334-es pápai tizedjegyzékekben található. A falu birtokosa 1438-ig - kihaltáig - az Aba nembeli Ugrai család volt, így az első templom építése is valószínűleg hozzájuk köthető. 1400-ban a templom búcsúengedélyt kapott a pápától. Később a Kompoliak szerezték meg a falut, majd a 16. század elejétől az Országh család volt itt birtokos. A templomra vonatkozó újkori leírások 1696 körül egy elhagyott katolikus templomot írtak össze. A templom átfogó feljuttatásának kezdetét jelezheti a nyugati kapu felett látható 1747-es felirat, és a források szerint 1766-ra már nagyrészt elkészültek a munkákkal.

A 2001. évben a templomfalak nedvesedése miatt szükségessé vált az 1980-as években felhordott cementes vakolat leverése (a magasabbban lévő vakolat viszont jó állapotú volt, így nem szorult cserére), ennek során végezhetünk kisebb megfigyeléseket. Egyrészt megállapítottuk, hogy a ma álló templom legkorábbi része a szépen faragott kockakövekből falazott hajó, de a mai egyenes záródású szentély elválik tőle, vélhetően utólagos. A szentélyben lévő, már korábban feltárt és konzervált 14. századi kifestés (Utolsó ítélet) valószínűleg egyidős ezzel az új szentéllyel és ennek kissé régies formájú, keleti ablakával.

Még későbbi periódusban épült a nyugati, támpillérekkel erősített torony, melynek korát a 15. század végi in situ nyugati kapuzat adja meg. A 18. század közepére tehető átépítés idején készült a mai nyílásrendszer, a szentélyboltozat valamint a mai sekrestye, a kökeretes barokk sekrestyeajtóval. A padló felbontása során előkerült a 18. századi téglapadló is. A nyugati homlokzaton végzett szondázásunk során megállapítottuk, hogy ugyanekkor visszabontották a -egy körablakkal. A 19. században készült a templomtorony déli oldalához épített karzatfeljáró. Az 1980-as években történt vakolacseré során Juan Cabello megfigyelte a templom északi kapuját, ám mielőtt ki lehetett volna azt bontani, az építető visszavakolta. A 2001. évi kutatás során újra megtaláltuk, és ezúttal kibontottuk az északi kaput (déli kapu nyomát nem találtuk, igaz ott a falat később átrakták). Megfigyeltük, hogy a kapuzatot a később odaépített, 18. századi sekrestye felhúzásakor falazták be, a sekrestye nyugati falát, mely részben takarja a kaput, beköötték az elfalazásba. Az egykor belletes szerkezetű, felkőríves záródású kapuzat nyugati vállköve megmaradt, és noha homlokzati síkját levésték, **a beforduló felületen**

megmaradt annak eredeti gyémántetszéses faragása. Ehhez hasonló az egrí múzeum kőtarában található szomolyai kapu (ott nemcsak a vállkövet, hanem a keret is hasonló díszítés borítja), melynek elemei két méretben ismertek, így ott vélhetően lépcsőzetes béliű kapuról van szó. Az egrí székesegyház és a várászói templom gyémántetszéses párkányelemei hasonló korszakból származnak. E faragványok korát a szakirodalom hagyományosan a 13. század elejére teszi, ez keltezi halmajugrai kaput - így a templomhajót - is. A kapuzat fejezete sajnos már hiányzik, helyét a barokk befalazásra jellemző, barnás színű habarcsba rakott köelemmel foltozták ki. Sem a fejezet, sem lábazat nem került elő a befalazásból, szerkezetről mindössze annyit tudunk, hogy szabadon álló oszlop volt a béliében. A falon semmilyen előépítmény nyomát nem lehetett felfedezni.

A templomhajótól északra a tereprendezés során egy épület keskeny alapozásár a források által már hosszú ideje rossz állapotúnak mondott - középkori tornyot, és maradványaiból kialakították a mai oromzatot, benne bukkantunk, mely helyzetéből ítélve a kapu megszüntetése után épülhetett. Valószínűleg a 19. század elején a forrásokban említett harangtorony alapozási tártuk fel.” (Füülöp András: Halmajugra, római katolikus templom in: Műemlékvédelmi Szemle, A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Tájékoztatója XII. évf. 2. 2002. 41-43.

https://adplus.arcanum.hu/hu/view/MuemlekvedelmiSzle_2002_02/?query=m%C5%B1eml%C3%A9kv%C3%A9delmi%20szemle%202002&pg=0.

Halmajugra –Ugrai Római Katolikus Templom ismertetése a műemlékem.hu oldalon,
<http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=5732>

Település központjában szabadon álló, egyhajós, keletelt, Ny-i oldalon oromfallal lezárt huszártornyos, egyenes szentélyzáródású, a szentély felől kontyolt nyeregtetős templom. A hajó É-i oldalán sekrestyével. Ny-i bejáratát gótikus szemöldökgyámos kapu alkotja, felette 18. századi feliratos tábla. A főhomlokzat két oldalán átlós irányú, lépcsőzött támpillérek. A hajó Ny-i végében karzat, alatta keresztboltozatos tér, a hajó síkfödémes. Az oldalfalakon két-két szegementíves záródású ülőfülke. Gótikus diadalív, főkos dongaboltozattal fedett szentély. Falképek: diadalíven festett kváderezés, a szentélyben középkori falképek töredékei. Berendezés: 18. század második fele. A középkori templomot a 18-19. században többször átalakították. Tornyát 1830-ban kezdték építeni, de csak 1835-ben fejezték be gr. Draskovich földesúr költségén.

14. A bejelentés kelte 2018. július 30.

15. Mellékletek *EOV térkép*

Antony Lukács